

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

ILZE PIPCĀNE

Vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu iztēles veicināšana ar dabas materiāliem

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Profesore	Dr.paed.	Elita Volāne	
Akadēmiskais amats	Grāds	Vārds, Uzvārds	Paraksts

ALŪKSNE
2017

Anotācija

Darba autors: Ilze Pipcāne

Bakalaura darba temats: „Vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu iztēles veicināšana ar dabas materiāliem”.

Mērķis: izziņāt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas, izmantojot dabas materiālus.

Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par iztēli.
2. Raksturot iztēles attīstību vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.
3. Izziņāt un analizēt metodisko literatūru par iztēles veicināšanas iespējām.
4. Veikt pētījumu un apkopot rezultātus.

Pirmajā nodaļā analizēta pedagoģiskā un psiholoģiskā literatūra izpēte. Izziņātas un analizētas dažādu autoru atziņas (Dz. Meikšāne, A. Ļubļinska, J. A. Students, V. Hibnere, A. Vorobjovs, J. Kolominska, D. Lieģeniece, Ļ. Vigotskis, K. Robinsons) atziņas par iztēli.

Apakšnodaļās aplūkots iztēles raksturojums vecākā pirmsskolas vecumposma bērniem, kā arī izziņāti iztēles veicinošie faktori.

Otrajā nodaļā aplūkoti daudzveidīgi metodiskie paņēmieni iztēles veicināšanai. Atklāti metodiskie paņēmieni iztēles attīstības veicināšanai, Izziņāta metodiskā literatūra un analizēta Ļ. V. Panteļejeva, E. Kamenova, M. Stanojeviča- Kastorija, E. Lindsa, E. Rihvka, K. Thierbacha, I. Vindbergas, E.K. Guljakiča Bazika, S. Nikitenko atziņas pētāmās problēmas aspektā.

Trešajā nodaļā aprakstīts pētījums, pēc noteiktiem kritērijiem un rādītājiem. Rezultāti apkopoti stabīndiagrammās. Pētījuma beigās apstiprinājās izziņamais jautājums, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle attīstās sekmīgāk, ja

- darbošanās ar dabas materiāliem bērniem sagādā prieku un gandarījumu;
- tiek piedāvāti daudzveidīgi materiāli un metodiskie paņēmieni

Kopējais bakalaura darba apjoms ir 62 lpp, 7 tabulas 56 attēli, 38 literatūras un avotu kopējais skaits

Atslēgas vārdi: iztēle, dabas materiāli, metodiskie paņēmieni.

Annotation

Author: Ilze Pipcāne

Theme of the bachelor theses: “Promoting imagination of the oldest preschool children with help of natural materials”.

The aim of the research: to find out the possibilities to develop the oldest preschool childrens’ imagination with help of natural materials.

The following tasks were set to reach the aim:

1. To analyse quotes of education and psychology researchers about imagination.
2. To characterize the development of imagination of the older preschool children.
3. To study and analyse methodological literature about possibilities to develop imagination.
4. To do the research and collect results.

The first chapter analyses the research of pedagogical and psychological literature. Quotes of different authors (Dz. Meikšāne, A. Ļubļinska, J. A. Students, V. Hibnere, A. Vorobjovs, J. Kolominska, D. Lieģeniece, Ļ. Vigotskis, K. Robinsons) about imagination were studied and analysed.

Subchapters review the description of imagination of the oldest preschool children and the factors encouraging it.

The second chapter examines various methodological techniques for development of imagination, studies methodological literature and analyses quotes of Ļ. V. Panteļejeva, E. Kamenova, M. Stanojeviča- Kastorija, E. Lindsa, E. Rihvka, K. Thierbacha, I. Vindbergas, E.K. Guljakiča Bazika, S. Nikitenko on the subject.

The third chapter describes the research according to certain criteria and indicators. The results were summarized in column chart. As a result of the research it was affirmed that imagination of the oldest preschool children develops better if

- Working with natural materials gives pleasure and satisfaction,
- Various materials and methodological techniques are offered.

The extent of the bachelor paper is: 62 pages, 7 charts, 56 pictures, 38 literature and other sources.

Key words: imagination, natural materials, methodological techniques.

Satura rādītājs

Anotācija.....	5
Annotation	7
Ievads.....	5
1. Iztēles teorētiskais pamatojums.....	11
1.1. Iztēles termina skaidrojums	11
1.2. Iztēles raksturojums vecākā pirmsskolas vecumposma bērniem.....	15
1.3. Iztēles attīstības veicinošie faktori	20
2. Metodiskie paņēmieni vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanai izmantojot dabas materiālus	24
3. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles izpausme un situācijas analīze vienā no Balvu novada pirmsskolas izglītības iestādēm.....	28
Secinājumi	13
Literatūras un avotu saraksts	14
Pielikumi.....	38
1. Pielikums	17
2. Pielikums	23
3. Pielikums	35

Ievads

Mūsdienu bērniem ik uz soļa nākas sastapties ar pārmaiņām: sociālajā, apkārtējā vidē, pārmaiņām zinātnē un tehnoloģijā. Mūsdienu pasaulei raksturīgo straujo pārmaiņu dēļ ir svarīgi bērniem palīdzēt veidoties par daudzpusīgi attīstītām personībām, ar vērīgu prātu, radošu iztēli un vēlmi mācīties. Arvien biežāk tiek diskutēts, ka nepieciešams attīstīt bērnos iztēli, kas ir radošuma pamats. Bērni vislabāk attīstās tad, kad viņi paši ir ieinteresēti iesaistījušies zinību apgūvē. Bērniība ir bērna visskaistākais un visradošākais laiks. Skolotājs iedod ideju, bet bērns, ļaujot vaļu fantāzijai, var izveidot it visu tā, kā tikai viņš spēj iztēloties. Mūsdienu izglītības mērķis ir radīt katram cilvēkam iespējas veidoties par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu un atbildīgu, radošu kultūras personību. Ikviens bērns ir topoša personība ar iespēju brīvi izpausties radošā darbībā.

2009.gads tika pasludināts par Eiropas Radošuma un inovācijas gadu, jo sociāli un ekonomiski apsvērumi mudināja Eiropu meklēt arvien jaunas radošas pieejas un inovācijas iespējas dažādās cilvēka darbības jomās. Eiropas Radošuma un inovācijas gada galvenais vadmotīvs bija: „Iztēloties. Radīt. Inovēt”.

Aizvien biežāk darbā aicina radošus skolotājus, jo tāds skolotājs, kurš pats būs ar spilgtu iztēli un radošo domāšanu, spēs sekmēt bērna emocionālo un intelektuālo attīstību. Diemžēl daudzi pedagogi savā darbā turpina izmantot tādus paņēmienus, ar kuriem kādreiz strādāja paši, skaidrojot to, ka nav pietiekošas materiālās bāzes, kuras izveide prasa lielu ieguldījumu. Pašiem skolotājiem trūkst ideju, nav metodisko materiālu, kur atklāti dažādie metodiskie paņēmieni skolēnu iztēles veicināšanai, arvien biežāk izmanto jau gatavos, internetā piedāvātos izstrādājamus, kur precīzi norādīta darba gaita. Tā rezultātā skolotāji neizmanto metodiskos paņēmienus savu bērnu iztēles veicināšanai.

Viens no veidiem, kā varam veicināt iztēles attīstību, ir dabas materiāli. Tuvināt bērnu dabai, kā arī to iegūšana un darbs ar tiem neprasa lielus materiālus ieguldījumus, taču diemžēl bieži vien pirmsskolas izglītības iestādēs trūkst dabas materiālu, tie nav ievākti, vai arī nav pietiekošā daudzumā un dažādībā. Esam ieslīguši "mantu kultā". Norvēģi vairāk cenšas dažādas aktivitātes saistīt tieši ar dabas materiāliem – akmeņiem, kokiem un citām lietām. Dabas materiāli rosina bērna domāšanu un izpratni, veicina iztēli un radošumu, jo bērnam jāizdomā, ko viņš var darīt, piemēram, ar akmeņiem, čiekuriem. Iztēle ir atkarīga no cilvēka iepriekšējās pieredzes bagātīguma un daudzveidības, jo šī pieredze dod materiālu, no kura tiek radīti iztēles veidojumi. Bērna zināšanas mūsdienās lielā mērā bagātina radio, televīzijas un video informācija. Taču te izvirzās nopietna problēma: nepieļaut tiešo dabas uztvērumu samazināšanos. Tā, piemēram, rīts televīzijas pārraidē ir bez smaržas, bez spilgtā vēsuma, un

tādēļ tas nespēj rosināt bērnos izjūtas, iztēli, kuras var gūt dabā. Ir būtiski, lai bērns atmiņā saglabātu gan ziedošas pļavas, vilņojošas rudzu druvas, gan mirdzošas jūras tēlu. Daiļliteratūra, mākslas darbu aplūkošana, teātris, kino, televīzija un video var iespaidus padziļināt, bagatināt, bet nevis aizstāt tos. Svarīgi ir kopā ar bērniem ievākt dabas materiālus, ko pēc tam realizēt radošos darbos. Taču praksē diemžēl novēroju, ka pedagogi strādā vienveidīgi. Bērniem nepieciešama jēgpilna darbošanās, sava darba tālāka izmantošana- glezna, apsveikums, dekors telpai. Netiek dota iespēja bērniem pietiekoši daudz variēt ar dabas materiāliem, tos taustot, drupinot, sijājot un kombinējot, tādā veidā attīstot iztēli. Pat tad, ja tiek izmantoti dabas materiāli, visi bērni veido vienu konkrētu tēlu, kas norādīts paraugā. Novērots, ka skolotāji darbā daudz izmanto jau gatavus trafaretus, kas bērnam liedz radoši darboties.

Apzinoties šīs problēmas, tika izvēlēts bakalaura darba temats „**Vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu iztēles veicināšana ar dabas materiāliem**”.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process.

Pētījuma priekšmets: vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu iztēle.

Mērķis: izziņāt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanas iespējas, izmantojot dabas materiālus.

Pētījuma gaitā noskaidrosim jautājumu, vai vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle attīstās sekmīgāk, ja

- darbošanās ar dabas materiāliem bērniem sagādā prieku un gandarījumu;
- tiek piedāvāti daudzveidīgi materiāli un metodiskie paņēmieni.

Uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par iztēli.
2. Raksturot iztēles attīstību vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.
3. Izziņāt un analizēt metodisko literatūru par iztēles veicināšanas iespējām.
4. Veikt pētījumu un apkopot rezultātus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās pētīšanas metode: literatūras analīze.
2. Empīriskās metodes:
 - novērošana;
 - pārrunas;
 - bērnu darbu analīze.
3. Matemātisko datu statistiskā analīze.

Pētījuma bāze: vienā no Balvu pilsētas pirmsskolas izglītības iestādes vecākā pirmsskolas vecuma bērnu grupā.

Atslēgas vārdi: iztēle, dabas materiāli, metodiskie paņēmieni.

1. Iztēles teorētiskais pamatojums

1.1. Iztēles termina skaidrojums

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā rodam skaidrojumu, ka iztēle ir psihiska norise, jauna radišana apziņā- tēla, priekšstata un idejas veidā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 76). Kens Robinsons uzskata, ka iztēlē mēs spējam radīt to, ko mūsu maņas nepazīst. Mēs spējam pievienoties pagātnē, turklāt to ne tikai atcerēties, bet arī pārskatīt un no jauna interpretēt. Mēs spējam stiprināt savu tagadnes izjūtu, skatoties uz to citu cilvēku acīm. Un mums ir pa spēkam paredzēt daudzus iespējamus nākotnes notikumus. Mēs nespējam pareģot nākotni, bet mums ir pa spēkam to veidot (Robinsons, 2013, 31).

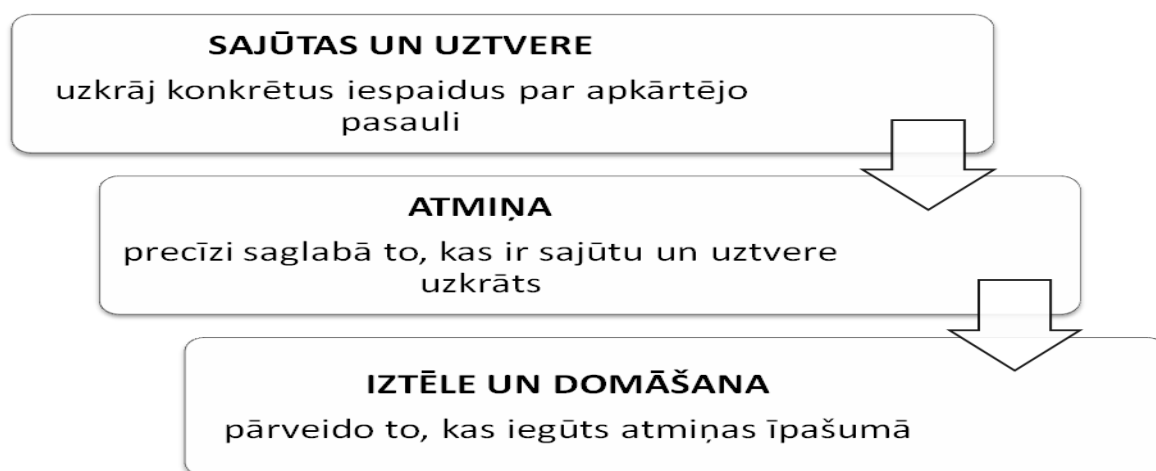
Tātad pēc Kena Robinsona domām iztēle ir spēja izdomāt notikumus un idejas, ko neesam iepazinūši ar savu maņu starpniecību (Robinsons, 2013, 16). Savukārt, V. Golubina norāda, ka iztēle veido jaunus tēlus no iepriekš uztvertajiem (Golubina, 2007, 69). Arī praksē novērots, ka bērni ar iztēli darbojas, ja ir iepriekšēja pieredze, iespaidi. Bērns turpina iztēlot, pārveidot redzēto tēlu, tādā veidā iegūstot ko jaunu. Līdzīgās domās ir Dz.Meikšāne, kura uzsver, ka iztēle ir izziņas process, kura gaitā uz iepriekšējo uztvērumu un pieredzes pamata apziņā rodas jauni tēli (Meikšāne, 1998, 154).

Manuprāt, rosinot bērnu radošo iztēli, pedagogam svarīgi ir sniegt plašu vizuālo un vārdisko informāciju, reālu dzīvnieku novērošanu sadzīvē, dabas pētīšanu un salīdzināšanu. Pastaiģu laikā svarīgi ir pievērst uzmanību pārmaiņām dabā, piemēram, ļauties lapu čaboņai zem kājām rudenos.

K.Robinsons uzskata, ka iztēle ir mūsu radošuma avots, tomēr iztēle un radošums nav viens un tas pats. Radošums ir solis tālāk par iztēli. Radošums nozīmē, ka cilvēks kaut ko dara. Radošums paredz iztēles nodarbināšanu. Zināmā mērā radošums ir pielietota iztēle. Reizēm mēs mēdzam jaukt iztēlotu un reālu pieredzi, un tādā veidā veidojas iedomāta pieredze. Iztēle ietver gan iztēlotas, gan iedomātas domas (Robinsons, 2013, 144). Radošajai iztēlei ir liela nozīme visos cilvēka radošajos darbības veidos. Ar iztēles palīdzību bērni padziļināti un emocionāli izziņa objektīvo īstenību. Radošās iztēles darbi ļoti aktivizē bērnus, jo viņiem tajos ir maksimālas iespējas pašizteikties, ir iespējas savu individuālo ieceru neierobežoti vizualizēt. Praksē novēroju, ka bērniem patīk radošās iztēles darbi. Iztēli rosinošs ir viss, kas saistīts ar kosmosu, robotiem, zemūdens pasauli. Apziņā pārstrādājot īstenībā gūtos novērojumus un iespaidus, ar pārdzīvoto un pieredzēto bērns rada jaunu vizuālu kompozīciju ar plašu māksliniecisko tēlu lauku (Hibnere, Grasmane, 2000, 195). Vairāki autori iztēli dēvē par fantāziju. Iztēle jeb fantāzija ir tā, kas ļauj maziem bērniem iztēloti uzskatīt par īstenumu, notušēt vai akcentēt vairāk savas iztēles augļus, nerēķinoties ar īstenību. Fantāzija ļauj arī pašam radīt jaunus, savus iedomātus tēlus, par kuriem var stāstīt kā par īstenībā redzētiem, esošiem. Pirmsskolas vecumā bērna iztēle ir ļoti dzīva un

radoša, jo viņš neprot norobežot īstenību no fantāzijām (Golubina, 2007, 69). Dz. Albrehta par fantāziju saka, ka tas ir lidojums, kas apsteidz reālo notikumu mierīgo gaitu, spilgtās krāsās atveido, padara dzīvas pat vissausākās abstrakcijas. Iztēle un fantāzija ietver prasmi veidot nereālo, nebijušo, balstoties uz realitāti (Albrehta, 2001, 128). Kreatīva jeb radoša darbība psiholoģijā tiek skaidrota kā darbība, kuras rezultātā personība darina kaut ko individuāli izteiktu (Picka, 1990, 155). Iztēle, kā uzskata A. Vorobjovs, ir izziņas process, bet, lai labāk saprastu, kāda ir iztēles būtība, jāsaprot, kā šis izziņas process notiek. Apkārtējās pasaules izziņu mēs sākam ar sajūtām un uztveri, ar kuru palīdzību uzkrājam konkrētus iespaidus par apkārtējo pasauli. A. Vorobjovs uzskata, ka sajūtas un uztvere ir psihiski izziņas procesi (Vorobjovs, 2000, 78).

Atmiņa, kā domā J. Kolominskis, šos sajūtu un uztveres uzkrātos iespaidus precīzi saglabā. Savukārt iztēles un domāšanas uzdevums ir šos sajūtu un uztveres uzkrātos un atmiņā noglabātos iespaidus pārveidot. Ja iztēle ir jaunu tēlu veidošana, pamatojoties uz iepriekš uztvertajiem, tad domāšana ir process, kurā vispārināti un pastarpināti tiek atspoguļota apkārtējā īstenība (Kolominskis, 1990, 113). Analizējot J. Kolominska atziņas par iztēli, tika uzskatāmi izveidota un parādīta iztēles būtība (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Iztēles būtība (Kolominskis, 113)

Uz iztēles un domāšanas ciešo saistību norāda arī V. Hibnere, uzsverot, ka iztēle, tāpat kā domāšana, palīdz priekšstatīt turpmāko. Iztēle, tāpat kā domāšana, darbojas situācijās, kad nepieciešams rast jaunu risinājumu (Hibnere, 1977, 13).

Iztēle, kā norāda A. Vorobjovs, noris uz analītiski sintētiskas darbības pamata un tās posma operācijas ir analīze, sintēze, tēlu salīdzināšana. Galvenā šajās iztēles operācijās ir sintēze. A. Vorobjovs norāda, ka ir vairāki iztēles sintēzes veidi: aglutinācija, hiperbolizācija, shematizācija un tipizācija.

- Aglutinācija (no lat. agglutinare - pielīmēt)- sintēzes veids, kurā izveidojas tāda tēlu kombinācija, kāda cilvēka reālajā dzīvē nav sastopama vai ir pretrunā saprātam (piem., pasakains nāras tēls).
- Hiperbolizācija (no gr. hyperballo -ēju caur kaut ko)- sintēzes veids, kur jaunajā tēlā palielinās vai pamazinās viena tēla izmērs salīdzinājumā ar citu, palielinās vai pamazinās tēls kopumā (piemēram, Sprīdītis, spēkavīrs).
- Tipizācija (no gr. typos -nospiedums, forma, paraugs)- sintēzes veids, kurā uz hiperbolizācijas pamata tiek pasvītrotas kāda priekšmeta vai parādības tipiskās īpašības (piemēram, ziņkārīgā tēla garais deguns).
- Shematizācija- sintēzes veids, kur apvienojas tādi tēli, kuri var būt pilnīgi atšķirīgi no reālajiem priekšmetiem un var tikt izteikti ar nosacītiem apzīmējumiem (Vorobjovs, 2000, 112).

Kā jau noskaidrojām iepriekš, iztēle nevar darboties, ja mūsu apziņā nav nekādu priekšstatu par attiecīgo parādību. Savukārt, ja zināmi priekšstati par parādību jau ir, iztēles tēli var rasties arī negaidīti, kādu noteiktu apstākļu ietekmē.

Pirmsskolas vecuma bērnu nozīmīga joma ir zīmēšana un iztēles elementi ir visos bērnu zīmējumos. Iztēles veicināšanai pedagogs var piedāvāt uzzīmēto zīmējumu papildināt ar dabas materiāliem. Savos zīmējumos bērns atspoguļo apkārtējā pasaulē redzēto. Kā norāda G. Svence, iztēle darbojas ar attēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm un tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā (Svence, 1999, 84). Sākumā bērns savā darbā attveido nevis to, ko redz, bet gan to, ko zina, ko domā asociatīvi. Tātad pirmsskolas vecuma bērniem dominē reproduktīvā (atveidojošā) iztēle, taču skolotāja ietekmē notiek mērķtiecīga iztēles attīstība. Atraišot, rosinot un stimulējot bērna radošo iztēli visos tās posmos, bērna radošo darbu saturs kļūs izteiksmīgāks un variatīvāks. Bērni, kuriem ir spilgta iztēle, labprāt izmanto dabas materiālus savos darbos, aplicē izmantojot koku lapas, jo tā ir viņu reakcija uz jauniegūto informāciju.

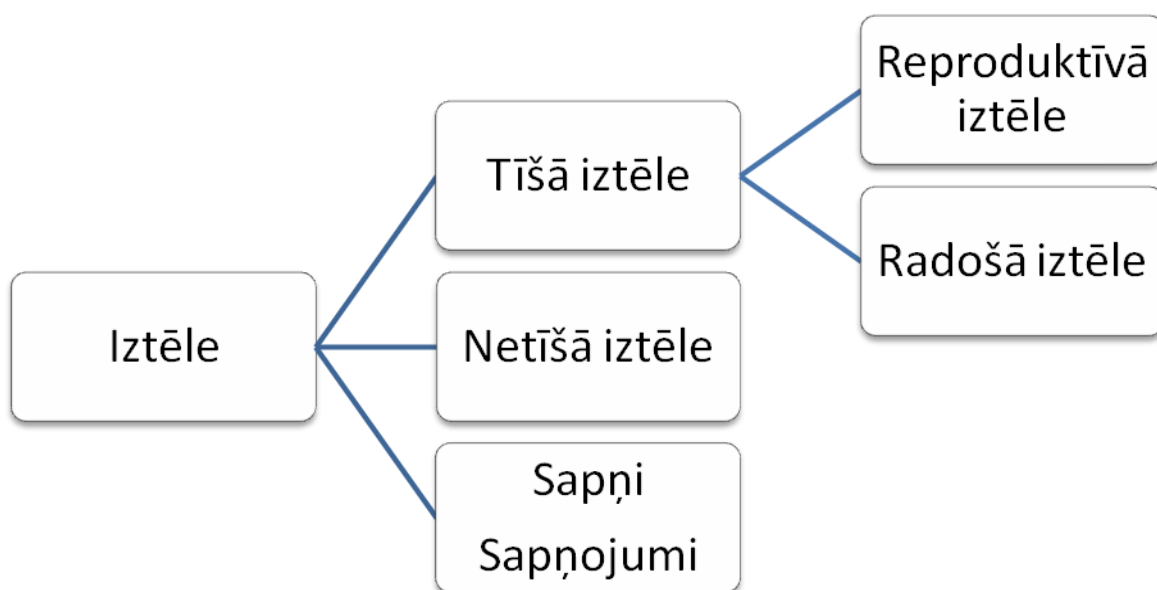
Iztēles process ir cieši saistīts ar domāšanu un darbojas ar tēliem, kas rodas uztverē un sajūtās un nostiprinās atmiņā. Iztēle ir jaunu tēlu veidošana, pamatojoties uz iepriekš uztverto.

Iztēles veidi:

- tīšā iztēle,
- reproduktīvā iztēle ir jauna tēla izveides process, balstoties uz šī tēla vārdisku aprakstu,
- radošā iztēle ir patstāvīgs jaunu, oriģinālu tēlu veidošanās process,
- aktīvā iztēle. Sapņi (nomodā). Sapnis veicina cilvēka aktivitāti nākotnes tēla sasniegšanai,
- pasīvā iztēle. Sapņojumi. Bieži tie ir stipri atrauti no realitātes un neveicina cilvēku uz aktīvu darbību (Pētergailis, 2000, 61).

Iztēle, kā uzskata A. Vorobjovs, nevar darboties, ja mūsu apziņā nav nekādu priekšstatu par attiecīgo parādību. Savukārt, ja zināmi priekšstati par parādību jau ir, iztēles tēli var rasties arī negaidīti, kādu noteiktu apstākļu ietekmē. Izšķir vairākus iztēles veidus, atkarībā no apstākļiem, kādos tā rodas, no paša iztēles procesa norises īpatnībām. Ja jauni tēli rodas bez cilvēka īpaša nodoma, tad te ir runa par netīšo iztēli, savukārt, ja jaunie tēli rodas ar speciālu nodomu radīt kaut ko jaunu, tad tā jau ir radošā iztēle. Kā atzīmē A. Vorobjovs, radošā iztēle ir patstāvīgs jaunu, oriģinālu tēlu veidošanas process, kur noteicošā loma ir praktiskai darbībai. Izvirzot mērķi izveidot jaunu priekšmetu, cilvēkam jācenšas savienot tēlainās atmiņas priekšstatus par šī tipa priekšmetiem, lai izveidotu jaunu tēlu. Tālāk šis tēls tiek īstenots jaunas formas, atšķirīgu izmēru u. tml. priekšmetā. Kā īpaši iztēles veidi tiek izdalīti sapņi un sapņojumi, kas virzīti uz cilvēka dzīvi un darbību nākotnē. Sapņos cilvēks veido vēlamās nākotnes reāli sasniedzamos tēlus, savukārt sapņojumi ir nākotnes tēls, kas neatbilst cilvēka iespējām (Vorobjovs, 2000, 114).

Balstoties uz A. Vorobjova atziņām par iztēli, iztēles veidi apkopoti shematiski (sk. 2. attēlu).

2. attēls. Iztēles veidi (Vorobjovs, 2000, 113)

Apkopojot iepriekš analizēto, varam secināt, ka iztēle ir izziņas process, kur uz iepriekšējās pieredzes veidojas jauni tēli.

Pirmsskolas attīstības periodā iztēle ir nozīmīgs psihiskais process. Iztēle ir cieši saistīta ar bērnu vecumposmu.

1.2. Iztēles raksturojums vecākā pirmsskolas vecumposma bērniem

Cilvēka fiziskā un psihiskā attīstība noris vienoti. Kā atzīmē I. Puškarevs, psihiskā attīstība saistīta ar

- galvas smadzeņu nobriešanu,
- izziņas jeb kognitīvo attīstību (sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa),
- emocionālo attīstību,
- personības psihisko īpašību izveidošanos (temperaments, spējas, raksturs, intereses, vajadzības),
- izmaiņām volunārajā stāvoklī (griba),
- personības socializāciju (personība attīstās sociālajā vidē, pārņemot apkārtējās sociālās vides pieredzi; tiek apgūtas zināšanas, prasmes, veidojas vērtību orientācija, attieksmes, uzvedība; bērns apgūst sociālās lomas) (Puškarevs, 2001, 12).

G. Svence uzskata, ka pirmsskolas vecuma bērniem raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās (Svence, 1999, 78). Manuprāt, iztēli var veicināt pēcpusdienas pastaigās, lasot dažādus dabas materiālus. Veidojot no tiem iztēlotus šķēršļus (piemēram, upi, salu, kalnu), un izspēlēt kustību rotaļas. Arī D.Eļkoņins uzskata, ka pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga kustību aktivitāte. Bērnu darbības jauni veidi prasa labāk attīstītas kustības. Tā kā bērna patstāvība vienmēr aug, būtiska nozīme ir bērna kustību veidošanai un viņa darbībai. Darbībai, kuru bērns veic patstāvīgi, nepieciešams vairāk nevainojamu kustību, lielāka precizitāte un koordinācija (Эльконин, 2008, 183). Veicot dažādas aktivitātes, attīstās arī muskulatūra. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti nekā bērnu spēja tos kontrolēt. Pirkstu sīkā muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 4 – 5 gadu vecumā bērniem var būt grūtības griezt ar šķērēm, līmēt papīra aplikācijas, precīzi nokrāsot malu, nepārkrāsojot pāri, uzvērt krelles, satvert zīmuli ar īkšķa un divu pirkstu palīdzību. G.Svence apgalvo, ka šajā vecumā pilnveidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaikus uz vairākām, jo acu un roku koordinācija pilnveidojas, acu attīstīšanās vēl nav beigusies. Šo procesu līmenis atšķiras 4 – 5 gadu vecumā un 6 – 7 gadu vecumā (Svence, 1999, 78). Manuprāt, lai veicinātu pirkstu sīko muskulatūru, bērniem var piedāvāt virtenišu pagatavošanu no ogām. Darbošanās ar pupām un kastaņiem, to bēšana un pārlikšana dažādos traukos attīsta pirkstu sīko muskulatūru.

Pirmsskolas vecumā attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā – uz valodas bāzes domāšanas procesā tiek izmantoti pastāvošie jēdzieni un loģiskās konstrukcijas (Lieģeniece, 1999, 19).

Runas attīstība ir cieši saistīta ar bērna vispārīgo attīstību, ar sociālo vidi, kurā bērns aug. 5 – 6 gadu vecumā bērna runa tuvojas pieaugušā runai, bet tā pilnveidojas fonētiski, fonemātiski, leksiski un gramatiski. Tiek likti pamati stāstīt – lasīt – rakstītprasmes apguvei (Miltiņa, 2005, 41). Daba ir bērna domāšanas un valodas pirmavots. Ik dienas vērodami augus, dabas parādības, bērni mācās to visu nosaukt vārdā, jautā un grib pastāstīt par to, mācās novērot, salīdzināt- mācās domāt (Kauce, Kromāne, Rubene, 1972, 4). Runas attīstībai ir liela nozīme. Kā norāda I. Puškarevs, pētot smadzeņu funkciju asimetrijas veidošanās īpatnības, radošas personības veidošanos nosaka iztēle, kas vairāk atbilst smadzeņu labās puslodes funkcijām (sk.3. attēlu.).

3. attēls. Smadzeņu pusložu funkciju atšķirības (Puškarevs, 2001,36)

Pirmsskolas vecumā dominējošā ir labā smadzeņu puslode, tieši šī iemesla dēļ bērni ļoti bieži fantazē, iztēlojas, kā arī ir ārkārtīgi emocionāli. Tradicionāli skolās vairāk attīsta kreiso smadzeņu puslodi, bet mazāk labo. Tieši tāpēc, kā uzsver I. Puškarevs, ir sevišķi svarīgi pirmsskolas vecumā līdztekus prātam attīstīt arī iztēli un radošās spējas (Puškarevs, 2001, 37).

Pirmsskolas attīstības periodā iztēle ir nozīmīgs psihiskais process, līdz skolas vecumam tas kļūst par attīstošo izziņas procesu psihē. Iztēles attīstībai ir nozīme arī abstraktās domāšanas attīstībā, kas sākas 4 gadu vecumā. Pamazām veidojas spējas atlasīt, izvēlēties no vairākiem variantiem vienu pēc noteiktas pazīmes (Golubina, 2007, 70). Kā skaidro G. Svence, bērns pasauli apgūst eksperimentējot, pārbaudot dažādu priekšmetu un parādību lietojumu. Bērni var ilgstoši variēt ar kādu priekšmetu, līdz pārbauda tā kvalitātes un kvantitātes. Jau trīs gadu vecumā bērns sāk fantazēt un variēt, modelēt. Iztēle ir nozīmīgs psihiskais process agrīnās

bērnības periodā, līdz skolas vecumam tā kļūst par vislabāk attīstīto izziņas procesu psihē (Svence, 2003, 68, 69).

Manuprāt, zīmēšana ir nozīmīga 5 – 6 gadīga bērna radošās darbības joma, jo savos zīmējumos bērns atspoguļo apkārtējā pasaulē redzēto. Zīmēt var arī ar dabas materiāliem (ogām, pieneņiem u.c.), kas īpaši veicina bērna iztēli. Kā norāda V. Hibnere un L. Grasmāne, iztēles elementi ir visos bērna zīmējumos. Bērns katru dienu uzzina kaut ko jaunu, no tā viņam rodas daudz pozitīvu vai negatīvu emociju. Zīmēšanas procesā bērnam ļoti aktīvi strādā fantāzija un iztēle. S. Rubinšteins uzskata, ka iztēle veidojas radošās darbības procesā (Рубинштейн, 1999, 300).

Kā atzīmē B. Dufija (Duffy), liels uzsvars tiek likts uz loģisko un sistemātisko domāšanu, bet intuitīvā domāšana nav saņēmusi pienācīgu uzmanību. Tas ir novedis līdz spējai iegūstēt un atkārtot faktus, būt objektīvam, nosvērtam un uztvert lietas bez emocijām (Duffy, 2006, 7). No tā varam secināt, ka tādējādi samazinās mūsu spējas redzēt pasauli ar savām acīm.

Saskaņā ar Dz. Meikšānes vērojumiem, viena no bērnu iztēles īpatnībām ir tā, ka viņš ne tikai dzird skaņas, sajūt smaržas, bet pārdzīvo tā, it kā būtu notikumu dalībnieks. Nereti bērns identificē sevi ar stāsta varoni (Meikšāne, 1998, 156). Līdz ar to liela nozīme pirmsskolas vecumā ir emocionālajai pasaulei, jo ar jūtām un emocijām bērns pauž attieksmi pret apkārtējo pasauli. Emocionālā pārdzīvojuma nozīmi akcentē I. Freiberga, minot, ka bērnam ir vajadzība pēc jauniem iespaidiem, kuri izpaužas vēlmē uzzināt, apmierināt savas vēlmes un intereses, kā arī izjust emocijas, iztēloties un pārdomāt, veidot savu viedokli un attieksmi (Freiberga, 2000, 52). Ir svarīgi, lai ikdienā pedagogs piedāvātu spēles no dabas materiāliem. Bērņus iedrošinātu izpētīt dabas resursus pastaigas laikā. Lai gan jāatzīst, ka daudzi pedagogi diemžēl neizmanto ievāktos dabas materiālus ikdienas darbā, bet strādā ar šabloniem, dažādiem jau gataviem paraugiem un darba lapām.

G. Svence uzsver, ka personība veidojas pašattīstīšanās procesā, taču arī iedzimtības un vides ietekmē (Svence, 1999, 14). Liela nozīme personības attīstībā ir sociālajam faktoram. Bez socializācijas nevar izveidoties arī cilvēka identitāte. Manuprāt, lai veicinātu personības attīstību, jāpiedāvā darbs grupās, kas rada nepieciešamību pēc saskarsmes ar citiem bērniem un attīsta domāšanu.

Pirmsskolas vecums: 3-7 gadi. Vadošā darbība ir sižetiskās lomu rotaļas. Psihes jaunizveidojums ir vajadzības pēc sociāli nozīmīgi vērtētas darbības (Svence, 1999, 22). Bērnam labvēlīga iznākuma gadījumā rodas prasme pašam darboties pēc savas iniciatīvas, mērķtiecīgi virzīt savu darbību, priecāties par sasniegto. 6 gadi līdz pusaudža vecumam ir raksturīga aktivitāte vai nepiedalīšanās. Manuprāt, skolotājam ir jābūt tam, kas ieinteresē, aizrauj un motivē bērnu izziņāt. Pastaigas laikā bērniem var uzdot uzdevumu sameklēt dabā lietas, kas ir ovālas

utt., pārrunāt, veidot izstādes no dabas materiāliem. Labvēlīga iznākuma gadījumā- prasme vingrināt dotības un attīstīt tās par spējām, lai būtu rezultāti, sasniegumi. Nelabvēlīga iznākuma gadījumā- veidojas mazvērtības izjūta, nepiemērotības izjūta (Svence, 1999, 26).

Tātad, pirmie 5-7 gadi bērna attīstībā ir noteicošie personības un psihes procesu attīstībā.

Ž. Piažē nosauc bērnu par individuālo pētnieku, kas pēta sevi un apkārtējo pasauli un tā rada savu domāšanas veidu, individuālās zināšanas un uztveres īpatnības, attieksmi pret lietām un cilvēkiem, no kā rodas motivācija darbībai (Svence, 1999, 32).

Pirmsskolas vecumposma bērniem iztēle ir vislabāk attīstītais psihes process.

Pirmsskolas vecumā strauji attīstās tēlainā atmiņa. Taču tēla radīšanai nepieciešama runas attīstība (Lieģeniece, 1999, 16). Kā norāda A. Ļubļinska, visā pirmsskolas vecuma periodā notiek manāmas izmaiņas bērna tēlainās atmiņas un iztēles attīstībā:

- palielinās saglabāto priekšstatu apjoms, pateicoties priekšstatu un parādību uztverei bērnu iztēle kļūst arvien izteiktāka;
- priekšstati arvien vairāk atklāj sakarības un sistēmas. Tie var būt apvienoti grupās, kategorijās vai attēlos;
- pieaug saglabājamo tēlu kustīgums. Bērns tos var brīvi izmantot dažādos darbības veidos un dažādās situācijās;
- pieaugot izpratnes pakāpei, priekšstati kļūst vadāmāki, tos var aktualizēt un kombinēt atbilstoši konkrētam uzdevumam. Reproductīvā iztēle iegūst radošu raksturu (Ļubļinska, 1979, 200).

Par iztēles ciešo saistību ar atmiņu runā A. Ļubļinska uzsverot, ka priekšstati jeb priekšmetu agrāko uztvērumu tēli veido pirmsskolas vecuma bērna atmiņas galveno saturu (Ļubļinska, 1979, 190).

Skolotājs ar bērniem nedēļas garumā pastaigas laikā var veikt dažādus novērojumus. Nedēļas pēdējā dienā no savāktajiem dabas materiāliem, katrs atveido savā darbā gūtos iespaidus, piemēram, „Mūsu parka koki un krūmi”.

Psihiskos procesus atdalīt citu no cita kā atsevišķi funkcionējošus nav iespējams, tāpēc iztēli ar domāšanu ērtāk aplūkot vienlaicīgi, saistībā. Attīstot iztēli pirmsskolas vecumā, bērnus iesaista radoši tēlojošajās nodarbībās, rotaļās, iepazīstina ar tēlotājmākslas darbiem. Šie darbošanās veidi rosina bērna iztēli, domāšanu, pieprasa valodas vārdisko lietojumu, rada nepieciešamību vērtēt savu darbību. Bērnam vispirms veidojas praktiskā domāšana- domāšana darbībā. Dabas materiālu izmantošana veicina iztēli, pozitīvi ietekmē bērna personību, rada prieku un interesi darboties. Ar uzvedinošiem jautājumiem, piemēram, par kastani- ko no tā varētu pagatavot un kādi materiāli tam vēl būtu nepieciešami, tiks izraisīta interese ne tikai konkrēti par kastani, bet arī pievērsīs bērna uzmanību arī citiem dabas materiāliem, kas atrodami

tuvākajā apkārtnē. Tas rada domāšanas pamatformu attīstību (Golubina, 2007, 70). Bērns attīstās un kļūst par personību, tikai darbojoties un kontaktējoties ar pieaugušajiem (Golubina, 2007, 79).

Bērna darbība vienmēr ir subjektīvi radoša. Bērna atdarinājums nekad nav kopija. Viņš to veic ar lielu piepūli – ar visu sevi. Tādēļ bērnu domāšanai ir jāatvēr mierīgi plūstošs laiks (dvēseles jeb jūtīguma aspekts), jo radīšana nav tikai intelektuāls akts, bet vispirms ir atskārsme – īstenojusies (laikā un saturiski) spēja, situācijas jauna redzējuma netīša un pēkšņa atklāšana – gaismas stariņš, kas pat vizuāli vērojams bērnu sejās (Beļickis, 2001, 58, 59).

Apkopojot iepriekš analizēto, varam secināt, ka 5 – 6 gadu vecumā bērni ir gatavi simbolu un jēdzienu apgūšanai. Norit pāreja uz tīšo uzmanību. Domāšana no konkrēti praktiskās pāriet uz tēlaino konkrēto domāšanas veidu. Bērna iztēle attīstās līdz ar pieredzi, tomēr tā ne vienmēr ir pozitīva. Līdz ar to ir svarīgi zināt un ņemt vērā faktorus, kuri veicina bērna iztēles attīstību.

Šajā periodā netīšā iztēle pāriet uz tīšo un reproduktīvā iztēle iegūst radošu rakstu

1.3 Iztēles attīstības veicinošie faktori

Pirmais atbalsts bērna iztēles attīstībai ir ģimene, jo bērns piedzimst un aug ģimenē. Sākumā māja un viņa ģimene ir visa viņa pasaule, tikai augot un attīstoties, bērns sāk iepazīt apkārtējo pasauli. Kā skaidro Ā. Karpova, ja vecāki ļauj bērnam pašam izvēlēties darbības veidu, netraucē viņam fantazēt un atbild uz viņa jautājumiem, nostiprinās iniciatīva (Karpova, 1998, 89).

Bērna radošuma veicināšanā svarīgi ir ļaut viņam brīvi izpausties un darboties, kopā doties vērot lietas un parādības, piedalīties kopīgās rotaļās un neuzspiest savas vēlmes. Lai bērna darbība būtu radoša, ir jāļauj vaļu viņa fantāzijai un iztēlei. Var rādīt paraugu, iet vērot konkrētus priekšmetus un lietas dabā, bet nedrīkst apslāpēt bērna tikai viņam raksturīgo redzējumu. Pirmsskolas izglītības iestāde ir veiksmīgs sākuma punkts bērna radošuma veicināšanai, jo, kā skaidro R. Alijevs, tad bērns – it sevišķi, kamēr vēl nav nonācis izglītības sistēmas dzirnās, tiecas izmēģināt visu, un viņa sauklis ir „kas lācītim vēderā?” (Alijevs, 2005, 178). Praksē novērots, ka svarīgi ir uzzināto jauno informāciju iet un pārbaudīt, izpētīt, sajust dabā. Izlasot nodarbībā I. Ziedoņa „Zaļā pasaka”, pēcpusdienas pastaigā pa mežu vai parku pievērst bērnu uzmanību sajūtām, smaržai un krāsai dabā. Tas rosina bērnus iztēloties.

V. Dirnēna skaidro, ka, lai varētu radīt jaunus radošus darbus, bērnam jāapgūst dažādas darba tehnikas (Dirnēna, 2000, 13).

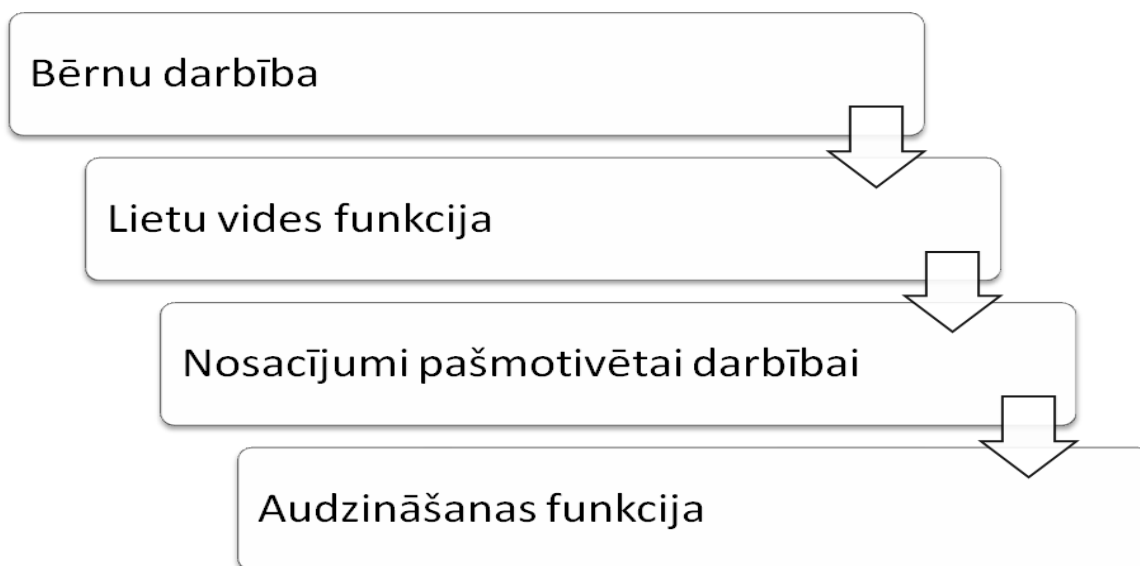
Bērni ir zinātkāri par apkārtējo pasauli un cilvēkiem, vēlas izzināt savu lomu un piederību. Caur savu radošo domāšanu bērni cenšas:

- komunicēt un atspoguļot savās jūtās, pielietojot kustības, dejas un žestus;
- izteikt savas domas, piemēram, gleznojot un zīmējot, un izmantojot dabas materiālus;
- reprezentēt savu uztveri par pasauli, piemēram, caur lomu rotaļām, kuras izvēlējušies savā iedomu pasaulē;
- atrisināt problēmas un iegūt pieredzi (Duffy, 2006, 9).

Tātad bērna iztēli varam sekmēt, līdzdarbojoties ar bērnu, piedāvājot dažādus dabas materiālus, iedrošinot viņu. Strādājot ar dabas materiāliem bērnos raisām interesi par šīm lietām (Dirnēna, 2000, 38).

Skolas radošuma kultūra lielā mērā ir atkarīga no tā, vai pienācīga uzmanība tiek veltīta skolotāju radošo spēju nostiprināšanai (Robinsons, 2013, 263). Pirmsskolas izglītības iestāde ir mācību vide, kurā viens no galvenajiem uzdevumiem ir iztēles attīstīšana. Tikpat svarīga loma ir telpu iekārtojumam, tām jābūt gaišām un mājīgām, lai bērnam būtu patīkami tajās uzturēties. Mācību vides nozīmi bērnu motivācijas veidošanā uzsver arī D. Lieģeniece (sk. 4. att.), jo bērnus

saista darbības, kur viņi var mēģināt un radīt paši no jauna, jo tas dod iespēju sevi apliecināt (Lieģeniece, 1999, 131.).

4. attēls. Mācību vides funkcijas (Lieģeniece, 1999, 134)

Līdz ar to varam secināt, ka lietu videi ir būtiska loma bērnu iztēles attīstībā. Nodrošinot bērnam radošu vidi, kurā viņš netraucēti varēs darboties, kur būs pieejami daudzveidīgi dabas materiāli, tiks sekmēta bērna mērķtiecīga darbošanās. Patstāvīgi izvēloties dabas materiālus, izdarot izvēli, ar kuriem materiāliem strādāt, attīstītās bērna prasme pieņemt lēmumus. Praksē vērojot bērnu darbību, apstiprinājās, ka svarīgi ir telpu, kur bērni darbojas, iekārtot gaišu, ar daudzveidīgiem dabas materiāliem (sk. 3.pielikuma 41.,42.,43.,44.,45. attēlus). Bērni labprāt ceļ mājas no koka klučiem, ripām, rotaļājas ar kastaņiem, berot tos kastēs, veidojot masāžu vannas.

Kā uzskata Dz. Albrehta, viens no bērna iztēles attīstības veicinošiem faktoriem ir skolotājs, kuram nodarbībās jārada tādas emocionālas situācijas, kas kļūtu par impulsu ieceres tapšanai (radīt pārdzīvojumu, vēlēšanos atrisināt problēmu). Iztēles rosināšanas paņēmieni:

- Vērošana, meklējot jūtu tēlu dabā vai mākslā. Ir jāprot redzēt ideju formā, krāsā, ritmā.
- Estētiskās vai ētiskās pozīcijas veidošanās. Tās attīstīšanā ietilpst uzdevumi ar mērķi sajūst radniecību ar pasauli, izjust sevi par citu un paskatīties uz notikumiem, parādībām un lietām ar citu acīm (lomu spēles), uzdevumi ar savas attieksmes izteikšanu. Tas nozīmē ne tikai vērot, bet arī iejusties.
- Iztēli rosināt palīdz arī prasmīgi izvirzīti noteikumi radošai darbībai. Tie nebūt to neierobežo, bet palīdz bērnam apgūt kādu noteiktu mākslas valodas sakarību un ļauj darboties tās spēju robežās (Albrehta, 2001, 128).

Radošās darbības izkopšanā, kā uzskata V. Hibnere, nozīmīga vieta ir ne tikai atbilstošai praktiskai darbībai, bet arī bērna redzesloka paplašināšanai kopumā. Bērnam vajadzētu novērot

darba un sadzīves ainas, cilvēku sejas un darba pozas (Hibnere, 1998, 99). Jo bērns ir radoši aktīvāks, jo attīstītāka ir viņa uztvere un novērošanas spējas, jo vairāk ieceru viņš gūst savai darbībai (Dirnēna, 2000, 25).

Attīstot iztēli pirmsskolas vecumā, V. Golubina iesaka, ka bērnus vajadzētu iesaistīt radoši tēlojošās nodarbībās, rotaļās, iepazīstināt ar tēlotājmākslas darbiem. Šie darbošanās veidi rosina iztēli, domāšanu, pieprasa valodas vārdisko lietojumu, rada nepieciešamību vērtēt savu darbību (Golubina, 2007, 70). Skolotājs var piedāvāt bērniem veidot zīmējumus smiltīs. Vispirms zīmēšanas lapu noklāt ar līmi, tad pārkaisīt ar smiltīm. Kad tās nožuvušas, liekās smiltis nober un bērni pabeidz savus zīmējumus, ļaujot brīvu vaļu iztēlei.

Rotaļas ar savu specifiku sekmē bērna garīgo attīstību un tai piemīt audzinoša un attīstoša funkcija: pilnveido uztveri un domāšanu, veicina un attīsta iztēli un izdomu u.c. Rotaļa ir piesātināta ar spēcīgu emocionalitāti- bērna pārdzīvojumu. Bērns atrodas konkrētu darbību varā, kuras bagātina viņa iztēli, veido asociatīvos tēlus, uzkrāj un paplašina iegūto pieredzi, transformējot to jaunā kvalitātē (Golubina, 2007, 170). Svarīgi ir piedāvāt bērniem daudzveidīgas rotaļlietas no dabas materiāliem. Praksē novērots, ka bērni labprāt spēlējas ar koka ripām, veidojot salas, koka mizas izmanto spēlējot ārstus, izmantojot tos kā ģipsi. Labprāt iesaistās koka rotaļlietu izgatavošanā. Tā veidojot saudzīgu attieksmi pret paša un drauga izgatavoto, kā arī iztēli spēlēšanās procesā. Rotaļās ir iespējams nostiprināt izpratni par izvēles brīvību- bērns pats izvēlas savu rotaļu, rotaļlietas, draugus, ar kuriem tas vēlas kopā darboties, pats attīsta rotaļas gaitu pēc savas iztēles un izdomu spējas (Golubina, 2007, 173). Bērns attīstās un kļūst par personību, tikai darbojoties un kontaktējoties ar pieaugušajiem (Golubina, 2007, 79). Pastaigas un dabas vērošana, kā arī dabas materiālu vākšana un sagatavošana, paplašina ne tikai bērna priekšstatus par norisēm dabā dažādos gadalaikos, bet māca saskatīt dabā īpatnējo, savādāko reizē arī veicina saudzīgu attieksmi pret apkārtējo vidi.

Mākslas nodarbībās bērniem ir nepieciešamas ļoti daudzas prasmes: prasme būt uzmanīgam, koncentrēties, klausīties ar izpratni, lasīt tekstu un attēlus. Tāpat arī nepieciešamas speciālās radošās darbības prasmes: prasme patstāvīgi iztēloties savu radošā darba ieceri, izvēlēties tai piemērotus izteiksmes līdzekļus, tehniskā risinājuma variantus, prasme tēla vizualizācijā ar tiem izdarīt rokas nepieciešamās kustības (Hibnere, Grasmene, 2009, 16). Praksē novērots, ka bērniem grūtības sagādā klausīties ar izpratni un līdz galam. Patīk darbošanās ar krāsām un smiltīm, kā arī veidošana.

Bērna radošās darbības prasmju attīstīšanās jāizšķir process un rezultāts (Hibnere, Grasmene, 2000, 19). Efektīvi attīstot bērna prasmi radoši darboties, izkopjami nevis šauri trafareti, bet gan vispārināti darbības paņēmieni, jo tie manāmi sekmē patstāvīgas radošas darbības tālāku attīstību. Tas nozīmē, ka tādā gadījumā bērns saprot un apzinās, ka viņa apgūtais darbības

paņēmiens der dažādu darbu izveidei. Piemēram, gleznojot „zaļo” krāsu, bērnam tiek piedāvāta zilā un dzeltenā krāsa. Bērns, spēlējoties ar otu, pats nonāk pie rezultāta, ka, sajaucot šos divus toņus, rodas zaļš. Darbi ir atšķirīgi un iztēli rosinoši. Tos papildinot ar smiltīm, gliemežvākiem, lapām un mizām var iegūt jaunu tēlu, vai radīt pilnīgi citu noskaņu darbā, veicinot iztēli.

Precizitāte bērna radošajā darbībā izveidojas pamazām, kad viņam uzkrājas izziņas pieredze un kad viņa rokas ir anatomiski un fizioloģiski attīstījušās, kad redzes paškontrolei ir būtiska nozīme. Šī apstākļa dēļ bērns nevar ievērot precizitāti, tikko viņš sāk radoši darboties (Hibnere, Grasmāne, 2000, 27). Rokas labas motoriskās darbības prasmes ir būtisks sekmīgas radošās darbības tehnikas apguves nosacījums (Hibnere, Grasmāne, 2000, 32). Līdz ar to dabas materiālu izmantošanai ir liela nozīme bērnu iztēles attīstīšanā. Bērniem var rosināt izgatavot-dažādu telpu dekorus no dabas materiāliem (sk. 1.pielikumu 17. attēlu).

Dz. Albrehta uzskata, ka iztēles attīstīšana uzskatāma par daudzu spēju izkopšanas priekšnoteikumu. Iztēli var izkopt un attīstīt tāpat kā jebkuras cilvēka spējas. Lai veiksmīgi rosinātu fantāziju, jāzina tas bērna iepriekšējais pieredzes materiāls, uz kura balstīties, lai jauno, nebijušo bērna apziņā varētu pārnest ar viņa paša pieredzes valodu (Albrehta, 2001, 128).

Skolotājam bērnu iztēles rosināšanā svarīgi ir radīt tādas emocionālas situācijas nodarbībā, kas kļūtu par impulsu ieceres tapšanai. Dabas krāsas, skaņas un smaržas piesaista bērna uzmanību, modina labestīgu attieksmi pret pasauli, sajūsmina viņu (Priēde, 2000, 63).

Apskatot iepriekš analizēto, varam secināt, ka vecākā pirmsskolas vecumposma bērniem iztēles attīstību veicinošie faktori ir skolotājs, vide, un veiksmīgāk rosināt iztēli var, ja:

- zina bērna iepriekšējo pieredzes materiālu, uz kura balstīties, lai jauno, nebijušo bērna apziņā varētu pārnest ar viņa paša pieredzes valodu;
- iztēles veicināšanā svarīgi ļaut bērniem brīvi izpausties un darboties.

Nozīmīga bērnu iztēles veicināšanā ir daudzveidīgu dabas materiālu izmantošana. Taču tikpat svarīgi zināt arī daudzveidīgos metodiskos paņēmienus, kā šos dabas sniegtos materiālus izmantot, jo, strādājot tikai ar dažiem dabas materiāliem un vienvēidīgiem paņēmieniem, bērna interese drīz vien zudīs. Līdz ar to, apgūstot arvien jaunus paņēmienus, kā šos materiālus izmantot un piedāvāt tos arī bērniem, tiks veicināta ne tikai bērnu iztēle, bet arī radīs abpusēju prieku un gandarījumu.

2. Metodiskie paņēmieni vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles veicināšanai, izmantojot dabas materiālus

Dabas nozīmi bērna dzīvē un tās lomu iztēles veicināšanā uzsver D. Lieģiniece, norādot, ka daba ir bērna iekšējās pasaules veidotāja, iztēles un fantāzijas pamats, kas turpmāk noteiks arī bērna vērtīborientāciju (Lieģiniece, 1992, 52).

Dabas materiālu skaistums attīsta bērna estētisko gaumi un vēlmi darboties, atraisa iztēli un sekmē domāšanas attīstību. Darbību rosinošs un iztēli bagātinošs pasākums ir bērnu ekskursijas uz vietas, kur būtu iespējams savākt koku lapas, augus un citus dabas materiālus. Bērna interesi un iztēli rosina kopīga lapu un augu žāvēšana grupā (Golubina, 2007, 202).

Prasību domāt radoši nosaka nevis tikai nākotnes uzdevumi, bet arī tagadnes vajadzības (Fišers, 2005,47). Ne televīzijas vai videoiekārtu, ne datoru un citu aparātu lietošana nevar aizvietot domāšanu. Palīglīdzekļiem ir jēga tikai tad, ja bērns prot domāt (Fišers, 2005, 48). Radošums ir arī viss cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopums, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas un iztēles veidolus (Fišers, 2005, 48).

Kādreiz izglītības programma piedāvāja apgūt prasmi zāgēt figūras no koka (sk.1. pielikuma, 1. att.). Šobrīd to neredz izglītības programma. Mūsdienās joprojām aktuāla ir autoru L. V. Panteļejevas E. Kamenova M. Stanojeviča-Kastorija (Пантелеева, Каменов, Станоевич- Кастори) piedāvātie uzdevumi dažādu dabas materiālu izvietošanai plaknē (sk. 1.pielikuma 2. att.), kā arī lapu virteņu izgatavošana (sk.1. pielikuma 3. att.). Arī igauņu autori E. Linds, E. Rihvks (Lind, Rihvk) piedāvā dažādu lapu virteņu izveidi (sk.1. pielikuma 4. att.). Tomēr jāatzīst, ka autori norāda iespējamo virteņu izgatavošanu, bet neatklāj, kā, veicot šos uzdevumus, iespējams attīstīt bērnu iztēli. Esmu novērojusi, ka bērniem ļoti patīk pastaigu laikā rudenī lasīt nokritušās koku lapas, šķirot tās pēc krāsām, formām un izmēriem. Lai veicinātu bērnu iztēli, ieteicams kopīgi ar bērniem pārrunāt koku lapu iespējamās pārvērtības tos rullējot, salokot, savstarpēji kombinējot un sastiprinot ar diegiem, kātiņiem, stieplīti u.c.

Savukārt N. M. Koniševa (Коньшева) piedāvā aplicēt no lapām apsveikumu, gleznu (sk.1. pielikuma 5. att., 6. att.). Manuprāt, gleznu izveidei varētu bērniem piedāvāt lielāku dažādību dabas materiālu izvēlē, kas savukārt sniedz plašākas iztēles iespējas. Ierosinājumus iztēles attīstībai var rast vācu autora K. Thierbachs (Thierbach) ieteikumā telpu dekoru izgatavošanā kombinēt kopā dažādus materiālus (sk. 1.pielikuma 7. att.). Autors piedāvā iztēles veicināšanai izmantot dabā atrastos akmentiņus, apgleznot tos un pārvērst dažādos tēlos (sk. 1.pielikuma 8. att).

Aplūkojot jūras krastā izskalotos akmeņus, varam saskatīt, kādas daudzveidīgas formas, nokrāsas un virsmas faktūras ir tiem. Metodiskais paņēmies, ko varētu piedāvāt bērniem iztēles veicināšanai, ir, savienojot divus vai vairākus akmeņus ar līmi vai plastilīnu, iegūt mazas skulptūras. Kombinējot kopā akmeņus, bērni var veidot liliputu pilsētu, kurā pēc tam rotaļāties ar pirkstiņlīlēm. Dažādus veidus kā apgleznot akmeņus, piedāvā autore I. Vindberga. Krāsošanai piemērotākie ir izskaloti, ūdens viļņu noapaļoti akmeņi, ar gludu virsmu. Esmu novērojusi, ka akmeņu krāsošana ir viens no bērnu iecienītākajiem izpausmes veidiem. Šī nodarbe bērniem izraisa interesi un sagādā prieku, gandarījumu. Krāsošanai bērns cenšas sameklēt tieši savu atrasto akmeni, līdz ar to tiek veicinātas arī novērošanas spējas. Akmeņus bērniem patīk apgleznot ar guaša krāsām vai flomāsteriem. Apgleznot var ne tikai akmeņus, bet arī gliemežvākus. Šādu metodisko paņēmienu piedāvā E. K. Guljakičs, Baziks (Э. К. Гульянц, И. Я. Базик), kur no apgleznotiem gliemežvākiem veido dzīvnieku tēlus (sk.1. pielikuma 9. att.).

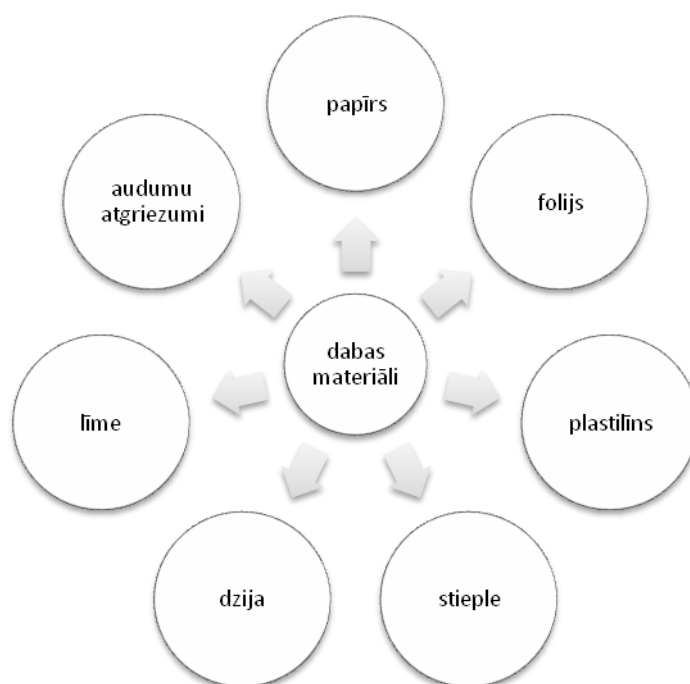
Bērnu iztēles veicināšanai no dabas materiāliem pateicīgs ir māls. Tas tiek uzskatīts par piemērotāko veidošanas materiālu pirmsskolas izglītības iestādēs. Māla elastība, plastiskums veicina formas izjūtu attīstīšanu, kas saistās ar noteiktām roku kustībām (veltnēt ar taisnām plaukstām stienīti, ar apļveida kustībām placināt bumbiņas). Veidojot no māla vai plastilīna kādus tēlus, tos var papildināt ar salmiem, kastaņiem, čiekuriem u.c. materiāliem. Lai veicinātu iztēli, bērniem var piedāvāt mālā atveidot dinozauru, pirms tam paskatoties filmiņu par lielajiem dzīvniekiem un pārrunājot, ar ko tie ir īpaši un atšķirīgi.

Tuvojoties ziemai, aktuāls temats bērniem ir sniegs un sniegavīri. Sniegpārslīņas var zīmēt ar otu un zīmuļiem, līmēt un veidot, taču var piedāvāt zīmēt, izmantojot dabas materiālus, piemēram, priežu skujuas (sk. 1. pielikuma 10. att.). Uz tumšāka pamata, kur uzlīmēts sniegavīrs (skolotāja iepriekš sagatavojusi), bērni iztēlojas sniegpārslu draisko lidojumu un papildina darbu, strādājot ar priežu skujiņām un guaša krāsu. Katram bērnam darbs sanāks atšķirīgs.

Lai veicinātu iztēli, lieliski noder smiltis, kur var izmantot metodisko paņēmienu-aplikācija ar smiltīm. Bērni noklāj zīmēšanas lapu ar līmi, pārkausa ar smiltīm. Kad līme nožuvusi, lieko smilti nobirdina nost. Katram bērnam izveidojas īpašs un neparasts darbs, ko viņš papildina, zīmējot savu iztēloto pasaku varoni. Savukārt ar ābolu var veidot nospiedumus ābola formā (sk. 1.pielikuma 11. att.), ko arī var papildināt ar zīmēšanu, ar nospiedumiem, var izgatavot raksta joslu vai pat kādu tēlu. Vēl bērniem var piedāvāt stikla burciņu, pudeļu piepildīšanu ar dažādu krāsu smiltīm, smalkiem akmentiņiem, skaidām, gliemežvāciņiem. Šos dabas materiālus pudelē ber slāņos. Bērniem darbošanās sagādā prieku un sajūsma, jo nav divu vienādu darbu. Skolotāja ar bērniem stikla traukam var izgatavot seju, veidot dažādus pasaku tēlus.

Rudens dabā ir viskrāsainākais gadalaiks. Pastaigas laikā bērni ar skolotāju dabā vēro pārmaiņas- koku lapu krāsošanos, krišanu. Atgriežoties no pastaigas, ar dažādu krāsu un formu salasītām koku lapām, bērni, atsaucot atmiņā pastaigas laikā novēroto, veido rudens koku. Skolotāja iepriekš jau no dažāda garuma zariņiem izveido koka formu. Bērni, darbojoties ar līmi un pašu salasītajām koku lapām, izgrezno koku (sk.1. pielikuma 12. att.).

Dažādu izmēru čiekuri, sprungulīši, klūdziņas, smilgas, akmentiņi – tie ir tikai neliela daļa no tā, ko savākt radošiem bērnu darbiem ziemā (sk. pielikuma 13. att). Lai veiksmīgāk varētu pagatavot dažādas rotaļietas no dabas materiāliem, E. Guļjancs un I. Baziks (Гульянц, Базик) iesaka izmantot papildus materiālus (sk. 5. attēlu).

5. attēls. Papildmateriāli bērnu iztēles veicināšanai (Гульянц, Базик, 1991, 17)

H. I. Melnbārde iesaka izmantot plastilīnu apvienojumā ar dabas materiāliem. Plastilīns var būt gan kā saistviela, kas savieno dažādas detaļas, gan arī kā dekorējošs materiāls (Melnbārde, 2012, 194).

Jūrmalā meklējam nelielus akmentiņus, noapaļotus koka gabaliņus un gliemežvākus, tos var izmantot jūras tematikas kolāžās vai veidojot nelielas ainavas.

Kopā ar bērniem var ievākt un grāmatās nospriest dažādu veidu ziedņus, to daļas un augu lapas. Darbs ar izkaltētiem, nospriestiem augiem bērniem veicina iztēli. Ļoti glīti nospriestas izskatās arī dilles un pētersīļi. Bērni uzlīmē izkaltēto, nospriesto augu un, ļaujot vaļu fantāzijai, pabeidz zīmējumu, tad pārrunā. S. Nikitenko iesaka nospriestos augus uzlīmēt uz dažādām sadzīvē izmantojamām lietām (paplātēm, vāzēm, foto rāmjiem), ļaujot vaļu iztēlei un radot oriģinālas, ikdienā izmantojamas lietas (Nikitenko, 2017, 104).

Apkopojot iepriekš analizēto, varam secināt, ka ir daudz un dažādi paņēmieni iztēles veicināšanai ar dabas materiāliem. Dabas daudzveidība jau ir kā labs pamats bērnu iztēles rosināšanai, tikai nepieciešams ievērot bērna iztēles īpatnības attiecīgajā vecumposmā un būtiski ir variēt metodiskos paņēmienus, kas rosina bērnos iztēli, interesi un pozitīvus pārdzīvojumus. . Analizējot metodisko literatūru varam secināt, ka:

- dabas daudzveidība ir labs pamats bērnu iztēles rosināšanai,
- daudzveidīgi metodiskie paņēmieni veicina bērnu iztēles attīstību, bagātina viņu pieredzi. Mainīt metodiskos paņēmienus, apgūstot arvien jaunus paņēmienus, tiek veicināta bērnu iztēle. Par paveikto darbu bērnos rodas prieks un gandarījums, kas ir pamats bērnu iztēles tālākai attīstībai.
- skolotājs, kurš izmanto konkrētajam vecumposmam atbilstošus metodiskos paņēmienus un daudzveidīgus dabas materiālus.

3. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles izpausme un situācijas analīze vienā no Balvu novada pirmsskolas izglītības iestādēm

Lai uzzinātu, kā tika attīstīta vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle ar dabas materiāliem, tika veikts pedagoģiskais pētījums. Pētījumā izmantotas teorētiskās, empīriskās metodes un matemātisko datu statistiskā analīze. Literatūrā varam rast skaidrojumu, ka „metode ir noteikta mērķa sasniegšanas, konkrēta uzdevuma risināšanas veids; esamības teorētiskās un praktiskās izpētes paņēmieni un operāciju kopums” (Jurgena, 2001, 43). Viena no teorētiskās pētīšanas metodēm ir darbs ar literatūru. Ar literatūras avotu izpēti sākas pētnieciskais darbs. Kā empīriskās pētīšanas metodes pētījumā izmantotas:

- novērošana,
- pārrunas,
- bērnu darbu analīze.

Novērošana, kā definē I. Jurgena, ir pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Šī metode dod objektīvus rezultātus tikai tad, ja prot atlasīt būtiskāko, raksturīgāko, saskatīt vispārīgo un konkrēto (Jurgena, 2001, 45). Ar pedagoģiskās novērošanas metodi noskaidrosim bērnu attieksmi, iztēles izpausmi, emocionālo stāvokli iztēles radīto tēlu tapšanas procesā. Dz. Albrehta uzskata, ka pārrunas kā informācijas ieguves avots parasti saskaņojama ar citām pedagoģiskajām pētīšanas metodēm. Tiek skaidrots, ka "pārrunai ir nenoteiktāka struktūra gan organizācijas, gan iegūto rezultātu ziņā, jo tie ir atkarīgi no daudziem, maz kontrolējamiem faktoriem" (Albrehta, 1998, 71). Apzinoties izvēlētajā pētījuma tematiku un bērnu prasmi konkrētā rokdarbu tehnoloģijā atklāt savu ieceri, pētījumā izmantosim pārrunas. Izmantojot pārrunu metodi, noskaidrosim bērnu ideju, ieceri darba realizācijas procesā, lai varētu gūt priekšstatu par bērnu iztēles izpausmes pakāpi. Savukārt bērnu darbu izpēte sniedz nepieciešamās ziņas par bērna iztēles izpausmi, izmantojot dažādus metodiskos paņēmienus. Bērnu darba analīze iegūst lielāku objektivitāti, ja pētniekam bijusi iespēja novērot pašu darba tapšanas gaitu. Izmantojot šo metodi, noskaidrosim bērnu iztēles izpausmi gan pētījuma sākumā, gan pētījuma beigās. Novērošana, kā apgalvo Dz. Albrehta, izgaismo apstākļus, kādos noritējusi darbības produkta radīšana, un palīdz noteikt sakarības starp procesu un rezultātu (Albrehta, 1998, 77). Savukārt matemātisko datu statistiskā analīze palīdz analizēt bērnu iztēles izpausmi pētījuma sākumā un beigās. Pētījums tika veikts divos posmos. Pirmais pētījuma posms tika uzsākts prakses laikā no 2015. gada 30. novembra līdz 2015.gada 21.decembrim un turpinājās no 2016. gada 11. janvāra līdz 2016. gada 15. janvārim. Pētījumā piedalījās 12 vecākā pirmsskolas vecuma bērni. Pētījumu

turpināju no 2017. gada 11. septembra līdz šī gada 29. septembrim vienā no Balvu pirmsskolas izglītības iestādēm. Pētījumā piedalījās 12 vecākā pirmsskolas vecuma bērni.

Pētījuma gaitā mājturības un tehnoloģiju nodarbībās izmantojām dabas materiālus, kuri ir ļoti pateicīgi bērnu iztēles izpētei, jo paši dabas materiāli jau rosina iztēli, ir ļoti daudzveidīgi. Vienlaicīgi arī noskaidrosim, ar kādiem dabas materiāliem vecākā pirmsskolas vecuma bērni vislabāk izvēlas strādāt.

Teorētiskā pētījuma rezultātā izstrādājām bērnu iztēles izpausmes kritērijus un rādītājus (sk.1.tabulu) un tika veikta bērnu darbu analīze, lai konstatētu vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēles izpausmes pakāpi.

1.tabula. Bērnu iztēles izpausmes pakāpes un rādītāji

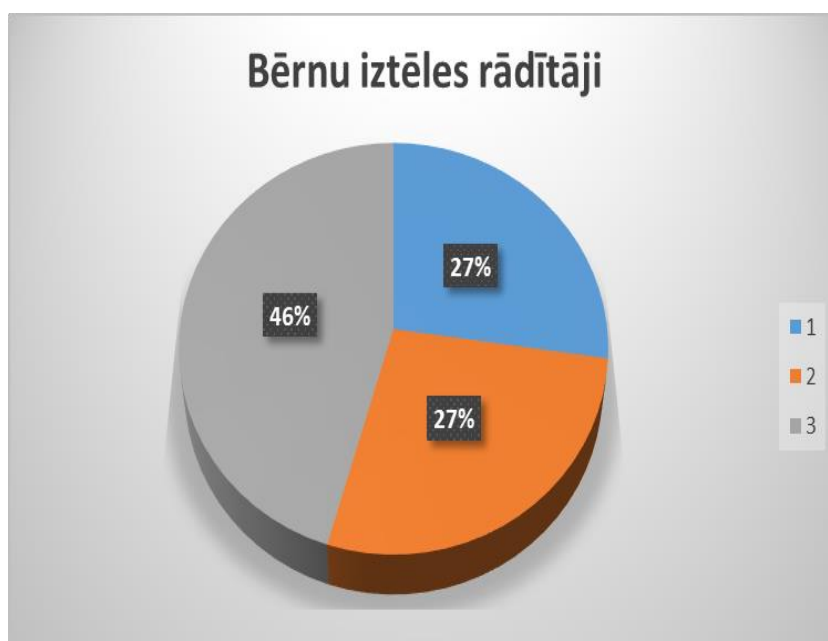
Pakāpes	Rādītāji
Spilgta iztēle	<ul style="list-style-type: none">• rada jaunu tēlu,• prot pastāstīt par savu darbu, interesanti izteikta doma.
Vidēji izteikta iztēle	<ul style="list-style-type: none">• veido vienkāršus tēlus vai iepriekš jau gatavotus, nedaudz tos papildinot,• par savu darbu var pastāstīt daļēji.
Vāji izteikta iztēle	<ul style="list-style-type: none">• ideju darbam noskatās no blakussēdētāja vai atveido iepriekš gatavotos darbus,• par savu darbu neko nevar pastāstīt.

Vispirms ar bērniem pārrunāts darba process, sagatavota darba vieta un materiāli (akvareļu papīrs, PVA līme, dabas materiāli (smiltis, gliemežvāki, akmentiņi, sūnas, ķērpji, kaltētas lapas)).

Uzdevuma norise notiek divos posmos. Pirmajā posmā uz akvareļu papīra bērni brīvi noklāj PVA līmi. Pēc tam brīvi kārtu dabas materiālus. Dabas materiāli tiek izvēlēti un kārtoti ne pēc noteiktas secības, bet sajūtām un domās iztēlota gala iznākuma. Iztēle darbojas tad, kad nepieciešams rast jaunu situāciju. Iztēles veicināšanai svarīga loma ir telpu iekārtojuma, tam jābūt atbilstošam notiekošajai nodarbībai. Bērnu motivācijas veidošanā un iztēles sekmēšanā mācību videi ir liela nozīme. Pirms nodarbības, pie tāfeles, tika piestiprināti uzskates materiāli par zemūdens pasauli, grupiņā arī atrodas akvārijs. Nodrošinot bērnam radošu vidi, kurā viņš netraucēti varēs darboties, kur būs pieejami daudzveidīgi dabas materiāli, tiks sekmēta bērna mērķtiecīga darbošanās. Tāpēc dabas materiāli bija sašķiroti un sabērti atsevišķos traukos,

bērniem brīvi pieejami un pietiekošā daudzumā un dažādībā, kas ir viens no nosacījumiem, lai veicinātu iztēli. Izmantojot izstrādātās pakāpes un rādītājus, iegūtos rezultātus apkopojām (sk. 2.pielikuma 2. tab.)

6 .attēls. Bērnu iztēles rādītāji %

1 – vidēji izteikta iztēle; 2 – vāji izteikta iztēle; 3 – spilgta iztēle

Aplūkojot rādītājus, varam redzēt, spilgta iztēle ir trīs bērniem. Daniels savā aplikācijā izmantoja daudzveidīgus dabas materiālus (smiltis, akmentiņus, koku lapas, gliemežvākus). Strādāja ar lielu aizrautību. Procesa laikā nemitīgi stāstīja, kur paslēpušās zivis (sk. 2. pielikuma 20. att.). Kristers labprāt izvēlējās galvenokārt darboties ar akmentiņiem un smiltīm. Strādāja pārliecinoši, prata pastāstīt par savu darbu (sk. 2. pielikuma 19. att.). Savukārt, Keita izvēlējās darbu izveidot no sausajām koku lapām un smiltīm. Darbu veica ar lielu apdomu un rūpīgi veidoja katru lietu. Patstāvīgi izvēloties dabas materiālus, izdarot izvēli, ar kuriem materiāliem gribas strādāt, attīstītās bērna prasme pieņemt lēmumus. Veicot šo uzdevumu, diemžēl tikai daži bērni darbojās patstāvīgi. Vairāki bērni veidoja vienkāršu aplikāciju, tikai nedaudz papildinot ar savu ideju. Beāte visu sarindoja uz lapas apakšējās malas (sk. 2. pielikuma 21. att.). Lielākā daļa bērnu ideju skatījās no blakussēdētāja darbi bija līdzīgi. Liela daļa bērnu Zemūdens pasauli atveidoja izmantojot akmentiņus un gliemežvākus, pamatojot, ka tie asociējas ar jūru.

Lai noskaidrotu, ar kādiem dabas materiāliem bērni visbiežāk izvēlas radīt savus darbus, tika veikta bērnu darbu analīze. Analizēti arī tie darbi, kuri veikti pētījuma starpposmā. Tas veikts, lai noskaidrotu, kuru dabas materiālu vākšanai jāpievērš lielāka vērība. Svarīgi, ka materiālu dažādība rosina bērnu iztēli, rada prieku un gandarījumu. Tika apkopoti bērnu darbu analīzes laikā iegūtie dati. (sk. 2. pielikuma 3.tab.)

Aplūkojot rezultātus, varam secināt, ka bērni visvairāk strādā ar smiltīm, koku lapām un zariem. Labprāt bērni savos darbos izmanto akmentiņus, gliemežvākus, dažādas mizas un ķērpjus. Diemžēl jāatzīst, ka to nav pietiekami daudz ievākts. Tas reizēm traucē bērnam līdz galam realizēt savu iecerēto.

Turpmākajā pētījuma gaitā bērnu iztēles rosināšanai izmantojām dažādus iztēli rosinošus paņēmienus. Lai veicinātu bērnu iztēli strādājot ar dabas materiāliem, tika dots uzdevums-aplikācija ar koka lapu, ko atkārtoti arī pētījuma beigās, mainot nosacījumus. Pirmsskolas izglītības iestādē bija viesojies mākslinieks, kas veica dažādus trikus. Pēc priekšnesumu noskatīšanās, bērni iejutās burvja lomā, ja es būtu burvis... Uzdevuma veikšanai nepieciešamie materiāli:

- kaltēta koka lapa, kuru bērns izvēlas pats,
- notonēts akvareļu papīrs,
- krāsainie zīmuļi,
- vaska krītiņi,
- flomāsteri.

Darba norises gaita – izvēlēta koka lapa jāpielīmē uz notonētās lapas un ar krāsaino zīmuļu, vaska krītiņu vai flomāsteru palīdzību, kurus izvēlas bērns pēc paša vēlēšanās, jāizveido kāds tēls no dotās koka lapas.

Izmantojot empīrisko novērošanas metodi, tika apkopoti bērnu darbības rādītāji iztēles radīto tēlu tapšanas procesā (sk. 2. pielikuma 4. tab.).

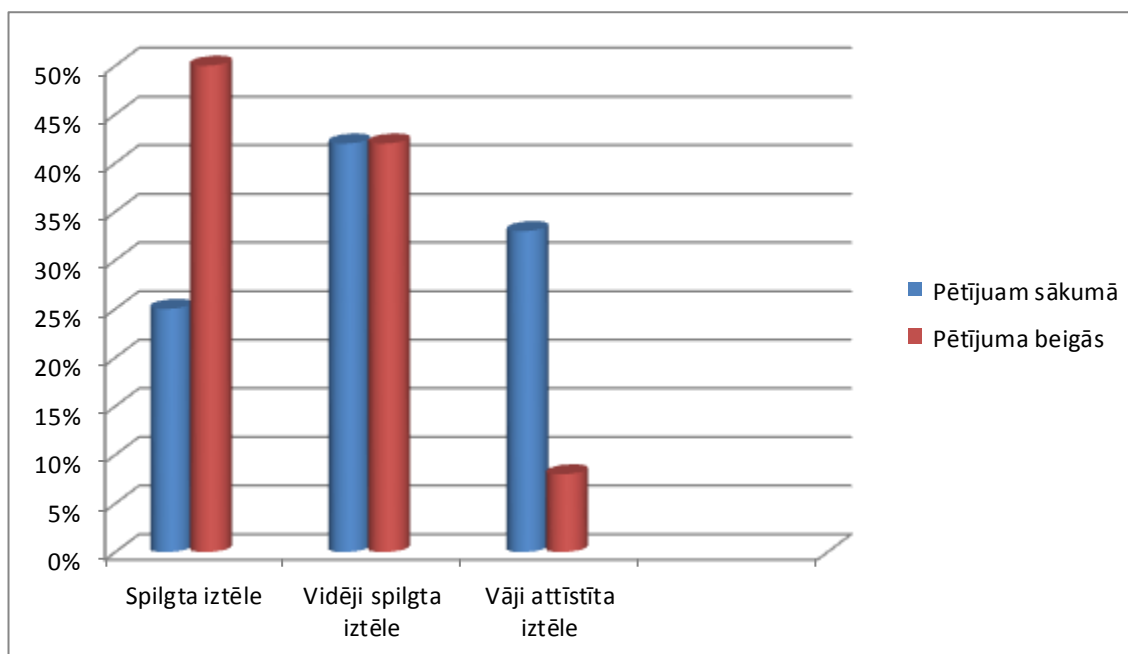
Tabulā apkopotie bērna darbības rādītāji iztēles radīto tēlu tapšanas laikā parāda, ka spilgta iztēle ir tikai trīs bērniem. Daniels šo uzdevumu veica ar lielu emocionālo saviļņojumu. Zēnam patika mākslinieka priekšnesums, pēc kura noskatīšanās, viņš paziņoja, kad izaugs liels, arī būs burvis. Daniels: „*Ja es būtu burvis, es lidotu gaisa balonos apkārt pasaulei un burtu visādus, visādus brīnumus!*” Vairāki bērni aplicēja zaķi, jo māksliniekam līdzīgi bija paņemts trusis, taču īsti paskaidrot savu izvēli nespēja. Olga sākumā, skatoties uz blakussēdētāja darbu, aplicēja zaķi. Bet, tad pārdomāja, blakus aplicējot māju. Olga: „*Tu neredzi, tā taču nav parasta māja, tā ir pils. Tajā dzīvoju es.*” Patrīsija aplicēja īpašo meiteņu burvju nūjiņu. Tomēr jāatzīmē, ka šis uzdevums bērniem sagādāja zināmas grūtības. Kopumā darbi sanāca līdzīgi, jo tika piedāvāts vienas formas koka lapas, kas mazināja iztēli. Lai gan, novērojot šos bērnus, var redzēt, ka vēlme darboties šiem bērniem ir. Tātad varam secināt, ka, nepiedāvājot daudzveidīgus materiālus un metodiskos paņēmienus, bērnu iztēle netiek pietiekoši veicināta (sk.2.pielikuma 22;23;24;25. att.)

Veicot atkārtoti šo uzdevumu, tika mainīti darba nosacījumi – paplašināts dabas materiālu klāsts, kā arī dažādu formu koku lapas. Piedāvāti dažādi zari, mizas, sūnas, ķērpji,

čiekuri, kastaņi. Tas bērnam ļauj izcelt vēlamā varoņa formu, tekstūru un faktūru un iztēloties to telpiskāku. Dabas materiāli bija sašķiroti un sabērti traukos, bērniem brīvi pieejami un pietiekošā daudzumā un dažādībā, kas ir viens no nosacījumiem, lai veiksmīgāk attīstītos iztēle. Tika apkopoti rezultāti bērnu iztēles izpausmei aplikācijā ar dabas materiāliem (sk.2.pielikuma 5.tab.). Rezultāti tika iegūti, izmantojot empīriskās metodes – novērošanu un pārrunas ar bērniem.

Aplūkojot rādītājus, varam redzēt, ka spilgta iztēle ir sešiem bērniem. Novēroju, ka bērni darbojas ar lielu prieku, kas ir viens no nosacījumiem, lai iztēle attīstītos veiksmīgāk, kā arī variēja ar dabas materiāliem. Bērni savā starpā diskutēja par materiālu piemērotību. Kristers: „Nu, nē! Nevajag man kastaņus. Es taisu robotu. Robots nav apaļš. Un kosmosa kuģi taisu” (sk. 2.pielikuma 29.att.). Tā kā šī uzdevuma veikšanai bērniem tika piedāvāts plašāks dabas materiālu klāsts, kā arī dažādu formu koku lapas, bērni darbojās ar lielu prieku, iztēlojās dažādus jaunus tēlus. Patrīsija aplicēja jāņtārpiņu. Patrīsija darbu izpildīja, aplicējot veselu lapu, kā arī drupinot lapas (sk. 2.pielikuma 27.att.). Patrīsija: „Es gribētu uzburt jāņtārpiņu. Mamma teica,ka viņš ir pūkains un deg. Manam jāņtārpiņam degs astīte.” Daniels aplicēja sikspārni (sk. 2.pielikuma 28.att.). Daniels savu izvēli pamatoja ar to, ka patīk vasarā ilgi neiet gulēt, un nemaz nav bail no tumsas. Daniels: „Gribētu redzēt dzīvē kāds izskatās sikspānis. Tikai grāmatā to esmu redzējis.” Karolīna, Nameda, Imants, Marta un Gustavs savos darbos izmantoja daudzveidīgus dabas materiālus. Astoni bērni no divpadsmit bērniem aplicēja dzīvniekus. Karolīna un Nameda aplicēja sev kaķi. Veicot pārrunas ar meitenēm, noskaidroju, ka viņām mājās jau esot kaķis, bet gribot vēl vienu. Elgars sākotnēji vispār atteicās šo uzdevumu veikt. Ilgi sēdēja un tikai vēroja kā darbojas citi. Beigās uzlīmēja kļavas lapu, uzzīmēja uz tās bēdīgu seju: „Negribu es šodien neko darīt, man ir bēdīgi un viss.” Bērna nevēlēšanos iesaistīties nodarbībā varētu izskaidrot ar to, ka zēns pēc ilgstošas slimības bija pirmo dienu bērnudārzā. Praksē novērots, ka, izmantojot dabas materiālus un zīmēšanu, bērns atklāj savas emocijas, jo iejūtas tēlā, kuru atveido, prot par to pastāstīt, pauž savas emocijas. Pēcpusdienas cēlienā Elgars paziņoja, ka vairs nav bēdīgs un grib uzzīmēt sauli savai lapai.

Izmantojot novērošanas metodi, secināju, ka šis uzdevums izraisīja lielu interesi, prieku un iztēles veidošanos. Pētījuma gaitā iegūtos rādītājus apkopojām procentuāli (sk. 7.attēlu).

7.attēls. Bērnu iztēles izpaušme, aplicējot koku lapas, pētījuma sākumā un pētījuma beigās

Apkopojot rezultātus, varam secināt, ka pētījuma beigās spilgta iztēle ir 50% no visiem bērniem, savukārt 8% ir vāji izteikta iztēle. Pētījuma sākumā, bērniem piedāvājot tikai vienas formas koku lapas, flomasterus, zīmuļus un vaska krītiņus, īsti līdz galam neapstiprinājās izvirzītais jautājums. Tāpēc, atkārtojot šo uzdevumu, mainīju nosacījumus. Piedāvājot daudzveidīgu dabas materiālu klāstu, kā arī dažādu formu un krāsu koku lapas, bērniem darboties patika daudz labāk. Iztēle attīstījās sekmīgāk.

Daudzi autori piedāvā dažādus metodiskos materiālus, kā veicināt iztēli apgleznojot akmeņus. Novērots, ka bērniem patīk praktiski darboties ar paša gatavotām rotaļlietām. Tas sagādā prieku, kas ir svarīgs faktors iztēles attīstībai. Tā kā bērniem patīk darboties ar dažāda veida un lielumu akmeņiem, tika piedāvāts uzdevums akmeņu apgleznošana. Bērni apglezvoja plakanos akmeņus. Nodarbības gaitā bērni veica eksperimentus ar ūdeni, fantazēja par to, kāda ir zemūdens pasaule. Katram tika dota iespēja izstāstīt savas domas, par to, kāda varētu būt zemūdens pasaule, kādi tur izskatās akmeņi.

Uzdevums: apgleznot savu zemūdens pasaules akmeni, ar krāsu palīdzību attēlot sajūtas.

Uzdevuma veikšanai bērniem tiek piedāvāti:

- dažādu formu un lielumu akmeņi,
- akrila krāsas,
- otas.

Izvēloties akmeni, bērns paskaidro savu izvēli. Apgleznošanai izmanto akrila krāsas, smalkas otas. Kā uzsver I. Vindberga, galvenais būt vērīgam un likt lietā iztēli (Vindberga, 2015,

3). Uzsākot darbu ar bērniem, pārrunājām, kāda ir jūra. Edžus jūru noraksturoja: „*Ui, liela, tumša. Arī zila.*” Patrīcija papildināja: „*Un baltas putas, lieli viļņi.*” Beāte komentēja: „*Un daudz akmeņu jūrā ir – brūni, dzelteni, pelēki.*” Daniels paziņoja: „*Jūra ir auksta, tāpēc krāsošu to tumšu.*” Vērojot bērnu darbību, ievēroju, ka bērni ļoti rūpīgi izvēlas akmeni, kuru apglezno. Kristers un Daniels sev piemērotāko akmeni izvēlas ar otro reizi, bet tā īsti neprot pamatot savu izvēli. Bērniem labāk patīk lielākas formas akmeņi. Bērni vairāk izvēlas tumšās un zilās krāsas. Viesturs akmeni ar krāsu pārklāj vairākkārtīgi: „*Nezinu, vai gribu sarkanu vai zilu!*” Krāsas pludīnot, klājot vienu uz otras izgatavoja savu darbu. Bērni strādāja dažādās klāšanas tehnikās-punktojot, velkot līnijas, pludīnot (sk. 3. pielikuma 36. att.). Bija bērni (Nadīna, Edgars, Megija), kas idejas skatījās no blakusēdētāja, un darbi bija līdzīgi.

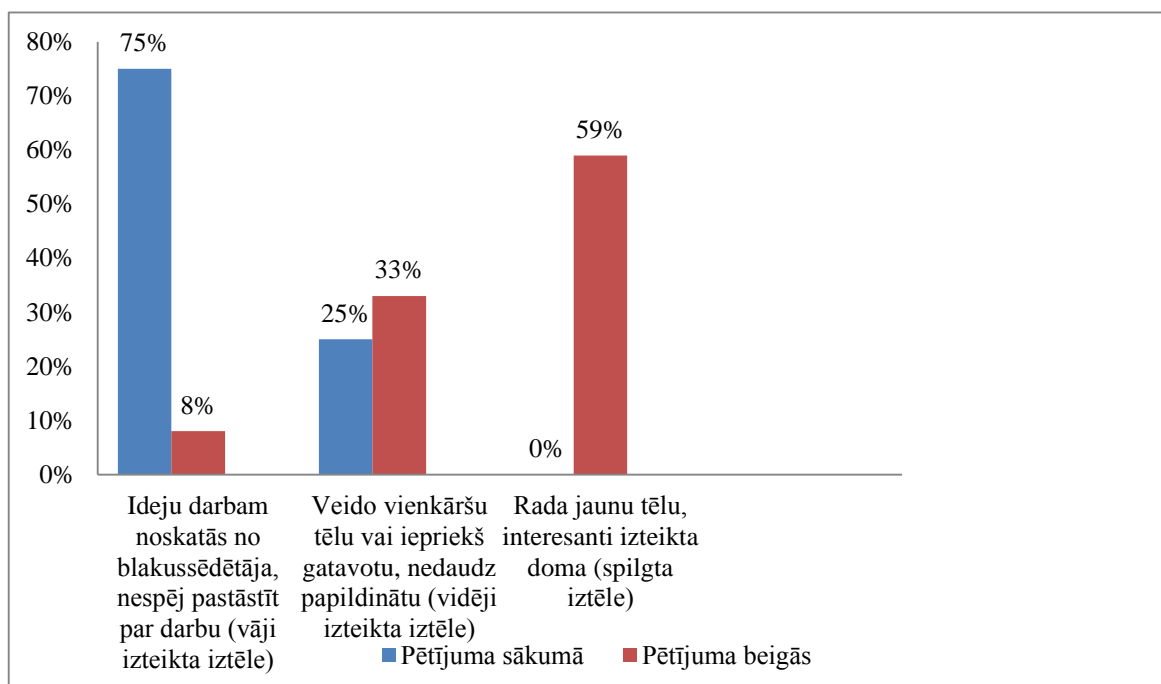
Praksē novēroju, ka bērniem patīk strādāt ar krāsām arī tad, ja neizdodas tāds rezultāts, kādu iecerējuši. Novērojot bērnu darbošanos, emocionālo stāvokli, varēja secināt, ka darbs ar akmeņu apgleznošanu bērniem izraisa interesi un pozitīvas emocijas. Bērnu pozitīvu emocionālo stāvokli ietekmēja arī tas, ka gatavie apgleznotie akmeņi veidoti kā dāvana mammām. Pozitīvas emocijas ir viens no nosacījumiem, lai iztēle tiktu veicināta sekmīgāk. Svarīgi, lai bērns darbotos ar prieku, izjustu gandarījumu par paveikto darbu.

Pirmais izvīzītais uzdevums vairāk dod iespējas bērniem veicināt iztēli, jo tiek piedāvāti daudzveidīgi dabas materiāli. Savukārt akmeņu apgleznošanas uzdevumā bija vērojamas bērnu pozitīvas emocijas, kas ir viens no nosacījumiem, lai iztēle tiktu veicināta sekmīgāk. Taču pilnībā neapstiprinājās izvīzītais jautājums, jo bērni nespēja pastāstīt, ko īsti radījuši, kāpēc izvēlējušies tieši tādus toņus. Vienīgi Patrīcija bija apgleznojusi akmeni dažādos toņos, tos sapludīnot. Un spēja pastāstīt, ka tas ir vesels akmeņu krāvums (sk. 3. pielikuma 37. att.). Tāpēc, lai pārliecinātos par pētījuma sākumā izvīzīto jautājumu, uzdevumu ar bērniem atkārtojām, piedāvājot savādākus nosacījumus. Izstāstīju M.Volfa stāstu „Jūras alas noslēpums”. Stāsts netika izstāstīts līdz galam, bērni nezināmos tēlus, kas atradās jūras dzelmē iztēlojas un izveido. Izmainītie nosacījumi:

- stāsts „Jūras alas noslēpums”,
- dažādu formu, lielumu akmeņi, kurus apgleznot,
- papildus dabas materiāli (mizas, zariņi, kaltētas lapas),
- līme, plastilīns.

Iztēle sekmējas problēmsituācijās. Akmeņi tika apgleznoti strīpaini, punktaini. Papildinot tos ar zariņiem, kas piestiprināti ar plastilīnu. Kristers savu apgleznoto akmeni ievietoja koka mizā, kas bija kā laiva – *jo kukainītim jāairējas prom no nezināmā briesmoņa*. Vairāki bērni spēja saskatīt un, mazliet pārveidojot, radīt vairākus tēlus. Edgars izveidoja lielo zivi (sk. 3. pielikuma 38. att.). Edžus izveidoja jūras sargu: „*Skolotāj, es gribu vairākus akmeņus sakrāsot un salikt kopā. Tam*

noteikti jābūt kam lielam, jo jūra ir liela.” (sk.3.pielikuma 40. att.). Nadīna ar Naulu stāstīja stāsta turpinājumu par jaunizveidotajiem tēliem. – *Kā, tev Nadīn, šķiet, Rūtlis aizpeldēja pie nāriņas vai pie ūdens briesmoņa? Nu, nē! Taču dzintarus lasīt savai draudzenei!* (sk.3.pielikuma 39.att.). Nodarbības beigās jaunizveidotos darbus sakārto vienkopus, veido savu zemūdens pasauli. Nobeigumā atklāj stāsta patieso atrisinājumu, bērni spriež un diskutē. Izmantojot novērošanas metodi, secināju, ka šis uzdevums izraisīja lielu interesi, prieku un iztēles veidošanos. Pētījuma gaitā iegūtos rādītājus apkopojām procentuāli (sk. 8.attēlu).

8. attēls. Bērnu iztēles izpausme, apgleznojot akmeņus, pētījuma sākumā un pētījuma beigās

Apkopojot rezultātus, varam secināt, ka pētījuma beigās spilgtā iztēle ir 59% no visiem bērniem, savukārt 8% ir vāji izteikta iztēle. Pētījuma sākumā, bērniem piedāvājot tikai akmeņus un krāsas, īsti līdz galam neapstiprinājās izvirzītais jautājums. Tāpēc, atkārtojot šo uzdevumu, mainīju nosacījumus. Piedāvājot daudzveidīgu dabas materiālu klāstu darba papildināšanai, bērniem darboties patika daudz labāk. Iztēle attīstījās sekmīgāk. Kā arī atbilstoša stāsta stāstīšana bērniem atsauca atmiņā iepriekš pārrunāto par zemūdens pasauli. Iztēles veicināšanai svarīga loma ir telpu iekārtojumam, tāpēc bija dažādi uzskates materiāli- attēli, dzintariņi, gliemežvāki. Veidojās daudz kvalitatīvāka ievaddaļa un pārrunas, kas ir viens no galvenajiem nosacījumiem, lai bērnos radītu prieku, vēlmi darboties un attīstītos iztēle. Jaunizveidotie darbi bija košāki, atšķīrās cits no cita. Vienīgi Oskars savu akmeni nokrāsoja vienā krāsā un nepapildināja ar citiem dabas materiāliem, *jo nezin kā izskatās zem ūdens*. Pārējie bērni spēja pastāstīt par saviem iztēles objektiem, veidot stāstījumus.

Aplikācija ar drupinātām koku lapām tika atkārtota pētījuma beigās, lai izzinātu pētījuma sākumā izvirzīto jautājumu, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle attīstās sekmīgāk, ja

darbošanās ar dabas materiāliem bērnam sagādā prieku un gandarījumu; tiek piedāvāti daudzveidīgi dabas materiāli un metodiskie paņēmieni.

Nepieciešamie materiāli šī uzdevuma veikšanai:

- akvareļu papīrs,
- PVA līme,
- izžāvētas koku lapas,
- flomāsteri.

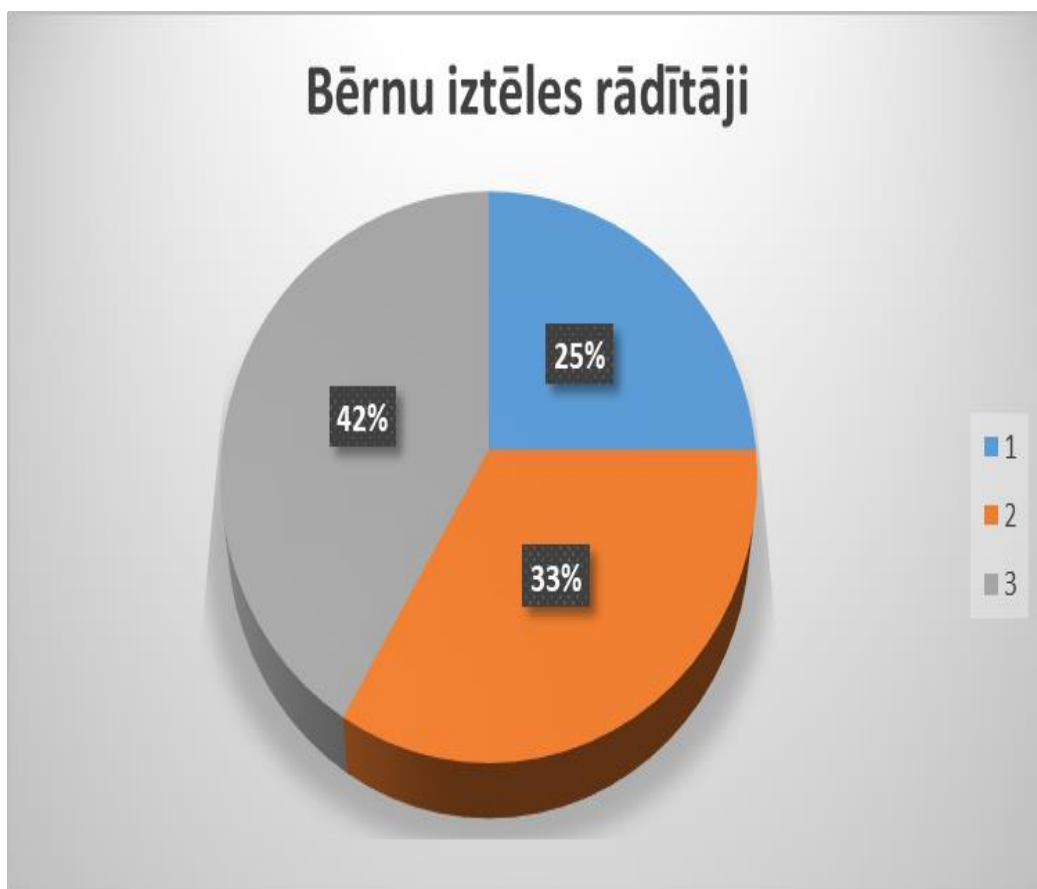
Uzdevuma norise notiek divos posmos. Pirmajā posmā sausās koku lapas bērni drupina vienreizējā šķīvītī. Tad uz akvareļu papīra bērni brīvi noklāj PVA līmi. Pēc tam brīvi kārto sadrupinātās koku lapas un ļauj nožūt. Kad līme sacietējusi, nepielipušās lapu drupačiņas nober atsevišķā traukā. Otrajā posmā bērnam jālūkojas, ko šajā aplikācijā var saskatīt, un jāapvelk ar flomāsteru. Lai noskaidrotu, ko bērns saskatījis savā aplikācijā, tika izmantota pārrunu metode. Izmantojot izstrādātos kritērijus (sk. 9. attēlu), tika iegūti iztēles rādītāji aplikācijā ar drupinātām koku lapām (sk.2. pielikuma 4. tabulu).

Darbojoties pirmo reizi, bērni līmi klāj haotiski. Strādājot atkārtoti, jau darba sākumā jaušams, ka bērni cenšas iztēloties, kas varētu sanākt, vai ko vēlētos gala iznākumā. Kaltēto lapu drupināšana bērniem patīk, rada pozitīvas emocijas, kas ir viens no nosacījumiem, lai rosinātos iztēle.

Pakāpes	Rādītāji
Spilgta iztēle	Saskata vairākus objektus, var par tiem pastāstīt
Vidēji izteikta iztēle	Saskata vienkāršus objektus, Nespēj par tiem pastāstīt
Vāji izteikta iztēle	Saskata vienu vai nespēj saskatīt nevienu objektu

9.attēls. Iztēles bagātības noteikšanas pakāpes un rādītāji

Izmantojot izstrādātās iztēles pakāpes un rādītājus (sk. 8.att.), iegūtos rezultātus apkopojām (skat. 2.pielikuma 6. tab.) 10.attēlu.

1 – vidēji izteikta iztēle; 2 – vāji izteikta iztēle; 3 – spilgta iztēle

10.attēls. Bērnu iztēles izpausme, aplicējot no drupinātām koku lapām, pētījuma sākumā

Aplūkojot rādītājus, varam redzēt, spilgta iztēle ir trīs bērniem. Pēc pārrunām ar bērniem noskaidrojām, ka Daniels savā aplikācijā ar drupinātām lapām saskatīja kuģi (sk.2.pielikuma 20. att). Viesturs par dažiem apvilktajiem objektiem jautā skolotājai, lai uzmin, kas tas ir. Tā kā skolotāja nevarēja uzminēt, Viesturs sevis saskatītajai cirka teltij piezīmēja cilvēciņus un vēlreiz pārjautāja- *tagad taču saproti?!* Viesturs savā aplikācijā saskatīja vairākus objektus, kā arī varēja par katru no tiem pastāstīt (sk.2.pielikuma 21. att.). Oskars saskata sieru (sk.2.pielikuma 22.att.). Četri bērni saskata vienkāršus objektus, apvelk, taču nespēj neko pastāstīt. Nadīna savā darbā nespēj neko saskatīt (sk.2.pielikuma 19.att.). Iegūtie rādītāji apkopoti procentuāli (sk.10.att.).

1 – vidēji izteikta iztēle; 2 – vāji izteikta iztēle; 3 – spilgta iztēle

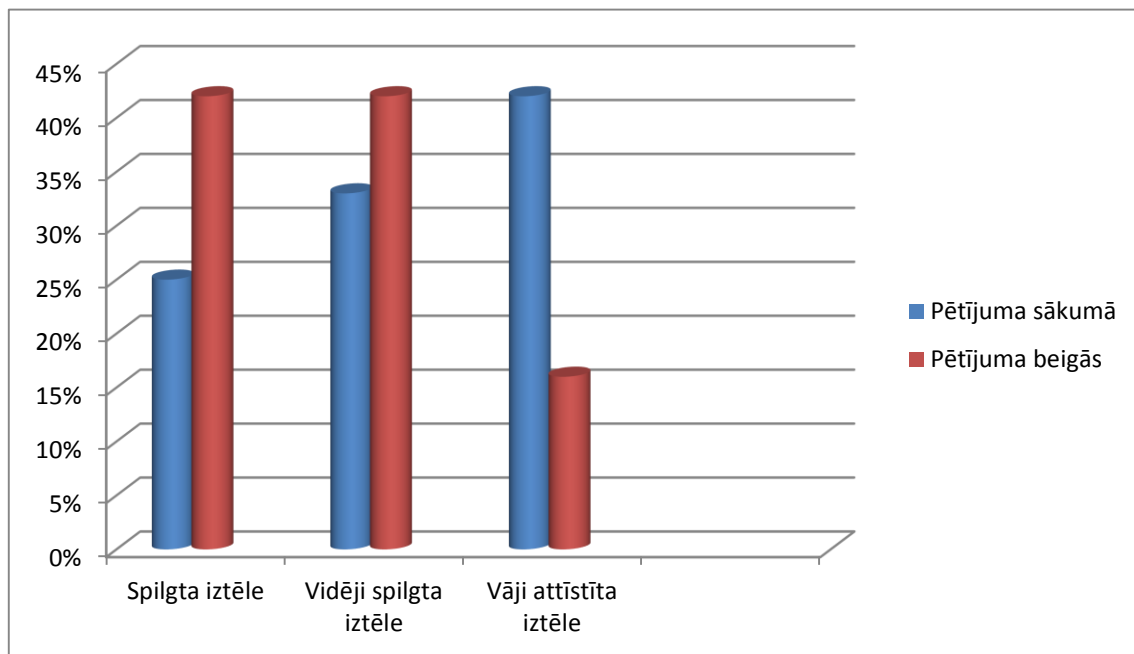
10.attēls. Bērnu iztēles izpausme, aplicējot no drupinātām koku lapām

Pētījuma beigās atkārtots uzdevums, lai pierādītu pētījumā izvirzīto jautājumu. Aplikāciju papildināšanai tiek piedāvāti arī citi dabas materiāli- zari, smiltis, sūnas. Tas dod iespēju izcelt svarīgāko saviem iztēles objektiem, paspilgtinātos.

Apkopoti rezultāti bērnu iztēles izpausmei aplikācijā ar drupinātām koku lapām pētījuma beigās (sk. 2.pielikuma 7. tab.).

Edgars skatījās arī Beātes darbā un iesaucās: „*Tev, re, kur dinozaurs!*” Beāte, savukārt, atbildēja: „*Nē, man jau tas ir apvilks, tas taču ir krēsls!*” Ar to apstiprinās J. A. Studenta atziņa, ka visi bērni fantāzijas ziņā nav vienādi (Students, 1935, 281). Tā vienā un tajā pašā aplikācijā ar drupinātām lapām, Edgars un Beāte saskata ko citu. Viesturs aplikācijā ar drupinātām lapām pētījuma sākumā saskatīja trīs objektus, savukārt pētījuma beigās jau saskatīja piecus objektus un varēja par katru pastāstīt. Edžus saskatīja trīs objektus. Tā kā viņš savā aplikācijā līmi spieda bagātīgi, tad tā vēl nebija līdz galam sacietējusi. Iespiežot tajā ar flomāsteru acis un muti, radās čūskas, kaķa tēls, kā arī dinozaura galva. Ar lielu sajūsmu Naula rādīja citiem bērniem un aicināja viņus pataustīt mīksto kaķi. Pētījuma beigās meitene jau varēja saskatīt četrus objektus. Nadīna pētījuma sākumā nevarēja saskatīt nevienu objektu, savukārt papildinot, saskatīja taureni (sk. 2.pielikuma 34. att.). Izmantojot novērošanas metodi, tika secināts, ka šis uzdevums izraisīja lielu interesi, prieku un iztēles veidošanos. Visaizraujošākais šajā aplikācijas tapšanas procesā bērniem bija PVA līmes spiešana uz papīra. Kad skolotāja izstāstīja uzdevumu, Daniels atcerējās, ka to jau ir darījis, un steidzās to izstāstīt Kristeram, kurš bija lielā nesaprašanā par notiekošo. Daniels saskatīja lāci (sk. 2.pielikuma 35.att.). Praksē novērots, ka materiālajai bāzei

ir liela nozīme. Ja pētījuma sākumā bērni spieda līmi pēc principa, kurš vairāk, tad nu jau viņi sāka piedomāt, kā šo darbu veikt. Meitenes centās izspiest līmi līkločiem un jau savā starpā sprieda, ko tajos līkločos varēs saskatīt.

11.attēls. Bērnu iztēles izpausmes salīdzinājums pētījuma sākumā un beigās, aplicējot no drupinātām koku lapām

Apkopojot rezultātus, varam secināt, ka pētījuma beigās spilgta iztēle ir 42% no visiem bērniem, savukārt 16% ir vāji izteikta iztēle. Šie bērni reti apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi un viņiem sagādā grūtības patstāvīgi izdomāt un realizēt ieteiktos darbus. Lai gan, novērojot šos bērnus, var redzēt, ka vēlme darboties viņiem piemīt. Lai uzzinātu, kā pētījuma laikā attīstījusies bērnu iztēle, tika salīdzināti rādītāji, kuri iegūti pētījuma sākumā un pētījuma beigās bērna iztēles izpausmē, aplicējot ar drupinātām koku lapām (sk.11. attēlu.).

Salīdzinot iegūtos datus pētījuma sākumā un pētījuma beigās, varam secināt, ka visstraujāk, par 26%, samazinājies to bērnu skaits, kuru iztēle pētījuma sākumā bija vāji izteikta. Savukārt par 70% ir kāpuši spilgtas iztēles rādītāji. Vidēji izteiktas iztēles rādītāji ir kāpuši par deviņiem procentiem. Pētījuma gaitā novērojām, ka šie bērni arī citos radošās darbības izpausmes veidos strādā patstāvīgi, viņi nekopē darbus, bet izrāda vēlmi un interesi darboties patstāvīgi. Aplūkojot šo faktu, apstiprinās, ka bērnos iztēle vislabāk attīstās tad, kad viņi paši ir ieinteresēti iesaistījušies darbībā. Oskars pētījuma laikā kļuva daudz atvērtāks. Analizējot Kristera darbus, var redzēt, kas viņu interesē visvairāk. Novērojumu laikā tika secināts, ka bērni dabas materiālus labprāt izmanto arī savās rotaļās, kā arī labprāt izmanto tos savu zīmējumu papildināšanai. Pētījuma gaitā apstiprinājās Dz. Meikšānes atziņa, ka emocijas aktivizē radošos spēkus (Meikšāne, 1998, 159). Pētījuma beigās bērni vairs nav mudināmi vākt dabas materiālus, jau paši pastaigu laikā

skatās un lasa gan akmeņus, gan arī citus dabas materiālus, kas viņiem tobrīd liekas interesanti. Aplicējot vai zīmējumus papildinot ar dabas materiāliem, bērni vairs neatbild ar vienu teikumu, bet jau var pastāstīt, kas ir attēlots. Pētījuma laikā varēja novērot, ka dabas materiāli un darbošanās ar tiem bērniem veicina iztēli, izraisa prieku un gandarījumu.

Izmantojot pedagoģiskās pētīšanas metodes, pētījuma rezultātā tika pierādīts izvirzītais jautājums, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle attīstās sekmīgāk, ja

- darbošanās ar dabas materiāliem bērniem sagādā prieku un gandarījumu;
- tiek piedāvāti daudzveidīgi materiāli un metodiskie paņēmieni.

Secinājumi

Analizējot literatūru par iztēli, varam secināt, ka iztēle ir izziņas process, kurā uz iepriekšējas pieredzes veidojas jauni tēli.

Izzinot vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu attīstības likumsakarības, varam secināt, ka:

- vecākā pirmsskolas vecumposma bērniem norit pāreja uz tīšo uzmanību;
- domāšanā no konkrēti praktiskās domāšanas pāriet uz tēlaino konkrēto domāšanas veidu.

Pētījuma gaitā izzinājām vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu iztēles veicinošos faktorus:

- ģimenē gūtais impulss bērna iztēles izpausmei, saskatot dabā dažādību, ievācot dabas materiālus,
- skolotājs, kurš izmanto konkrētajam vecumposmam atbilstošus metodiskos paņēmienus un daudzveidīgus dabas materiālus,
- pirmsskolas izglītības vide, kurā bērns var izzināt un izmēģināt, gūt pozitīvus iespaidus, var brīvi izpausties un darboties,
- daudzveidīgi dabas materiāli, jo darbošanās ar tiem bērnos rada prieku, gandarījumu.

Analizējot metodisko literatūru, varam secināt, ka dabas materiāli ir ļoti pateicīgi bērnu iztēles izpētei, jo paši dabas materiāli jau rosina iztēli, ir ļoti daudzveidīgi:

- dabas materiālu izmantošana bērnos rada prieku, interesi darboties un pozitīvus pārdzīvojumus, kas ir labs pamats bērnu iztēles veicināšanai,
- daudzveidīgi metodiskie paņēmieni veicina bērnu iztēles attīstību, bagātina viņu pieredzi.

Mainot metodiskos paņēmienus, apgūstot arvien jaunus paņēmienus, tiek veicināta bērnu iztēle. Par paveikto darbu bērnos rodas prieks un gandarījums, kas ir pamats bērnu iztēles tālākai attīstībai.

Izmantojot pedagoģiskās pētīšanas metodes, pētījuma rezultātā apstiprinājās izvirzītais jautājums, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērnu iztēle attīstās sekmīgāk, ja

- darbošanās ar dabas materiāliem bērniem sagādā prieku un gandarījumu;
- tiek piedāvāti daudzveidīgi materiāli un metodiskie paņēmieni.

Literatūras un avotu saraksts

1. Albrehta, Dz. (2001). *Didaktika*. Rīga: RaKa.
2. Duffy, B. (2006). *Supporting creativity and imagination in the early years*. Maidenhead: Open University Press.
3. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa.
4. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
5. Grabauskienė, A, Mrkytė, J. (1995). *Daile ir darbeliai*. Kaunas: Šviesta.
6. Gudjons, H. (1998). *Pedagoģijas pamatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
7. Hibnere, V. (1998). *Bērna vizuālā darbība*. Rīga: RaKa.
8. Hibnere, V., Grasmane, L. (2000). *Bērna vizuālā darbība II daļa*. Rīga: RaKa
9. Kauce, A., Kromāne, Dz., Rubene, I. (1972). *Daba bērniem* Rīga: Zvaigznes izdevniecība.
10. Kolominskis, J. (1990). *Cilvēks: psiholoģija*. Rīga: Zvaigznes izdevniecība.
11. Lieģeniece, D. (1992). *Bērns pasaulē, pasaule bērņā*. Rīga: Zvaigznes izdevniecība.
12. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa.
13. Lind, E., Rihvk, E. (1997). *T ÖÖÖTUS meisterdamine*. Tallinn: Koolibri.
14. Ļubļinska, A. (1979). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigznes izdevniecība.
15. Meikšāne, Dz. (1998). *Psiholoģija mums pašiem*. Rīga: RaKa.
16. Nikitenko, S. (2017) *Pirkstiņdarbi radošām meitenēm un puikām*. Rīga: Zvaigzne ABC
17. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.
18. Robinsons, K. (2013). *Ne tikai ar prātu: mācāmie būt radoši*. Rīga: Zvaigzne ABC.
19. Sast. autoru kolektīvs Skujiņas, V. vadībā. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
20. Students, J., A. (1998). *Vispārējā paidagoģija II daļa*. Rīga: RaKa.
21. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
22. Thierbach, K. (1988). *Aus Blüten, Holz und Stein*. Der Kinderbuchverlang Berlin-DDR.
23. Vindberga, I. (2015). *Raibu raibi akmentiņi*. Rīga: Zvaigzne ABC.
24. Vītola, B. (2015). *Darām kopā! Aizraujoši rokdarbi*. Zvaigzne ABC
25. Vorobjovs, A. (2000). *Vispārīgā psiholoģija*. Rīga: SIA "Izglītības soļi".
26. Выготский, Л. (1991) . *Воображение и творчество в детском возрасте*. Москва Просвещение.
27. Эльконин Д. Б. (2007). *Детская психология*. Москва: Академия.

28. Гульянц, Э. К., Базик И. Я. (1991). *Что можно сделать из природного материала*. Москва Просвещение.
29. Коньшева Н. М. (2010). *Технология. Ассоциация XXI век*.
30. Коньшева Н. М. (2011). *Технология. Ассоциация XXI век*.
31. Пантелеева Л. В. Каменов Е. Станоевич -Кастори. (1987). *Художественный труд в детских садах СССР и СФРЮ*. Москва "Просвещение" - Белград "Завод за уджбенике и наставна средства".
32. Bērnu dārzs, (2014.06.26). „Kādi dabas materiāli noderēs bērnu rokdarbiem ziemā?”
Pieejams: <http://www.viasms.lv/blog/kadi-dabas-materiali-noderes-bernu-rokdarbiem-ziema/>
33. Zane, (2013.17.10.), „ Krūmiņu dienas”. Pieejams:
<http://kruminudienas.blogspot.com/p/maksla-un-rokdarbi.html>
34. Chesley, (2013.31.10). *Learning Activities Inspired by Nature*. Retrieved from:
<https://buggyandbuddy.com/learning-nature/>
35. Chesley, (2013.10.09.). *Fall Nature Table*. Retrieved from: <https://buggyandbuddy.com/fall-nature-table-2/>
36. Natural materials. <https://www.pinterest.com/explore/natural-materials/>
37. Мамасблог.ру, (2013.24.09.). *Подделки из осенних листьев своими руками*. Доступный:
<https://mamasblog.ru/podelki-iz-osennix-listev-svoimi-rukami/>
38. Ranson, A. (2012.17.12.). *Autumnal Nature Art Activities for Kids! [It's Playtime]*. Retrieved from: <https://theimaginationtree.com/autumnal-nature-art-activities-for-kids/>

Pielikumi

1. Pielikums

Metodiskie uzskates materiāli

1. attēls. Koka mēbeles (Пантелева, Каменов, Станоевич-Кастори, 1987)

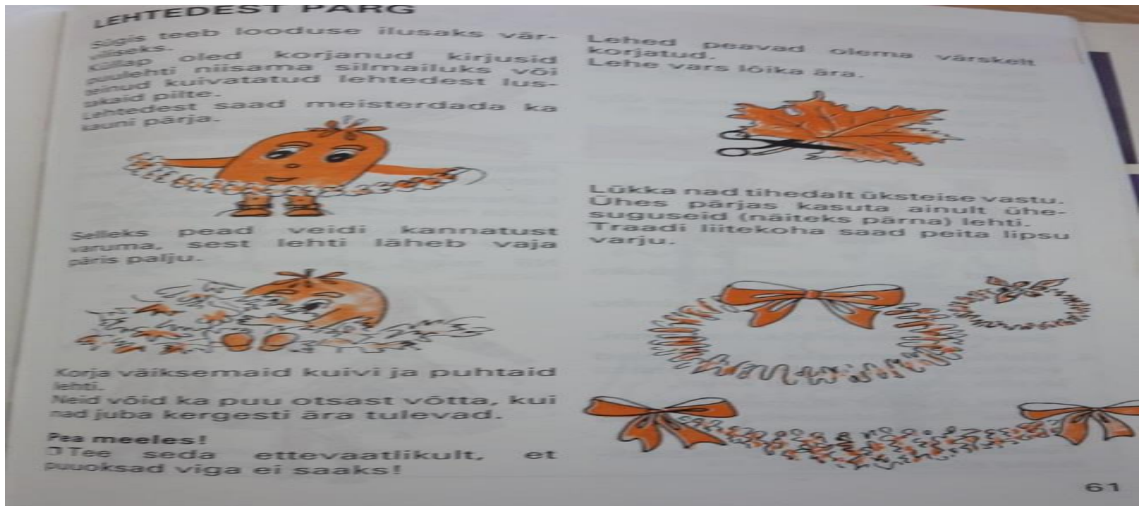

2.attēls. Dabas materiāli izvietoti uz plaknes.

3.attēls. Lapu virtenes.

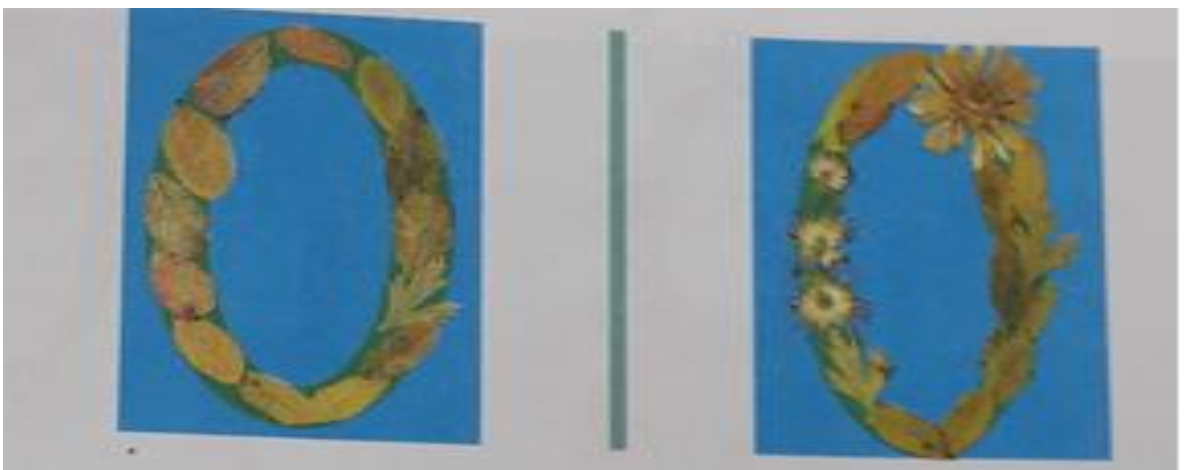
4.a
ttēl
s.
Lin
d,
E.,
Rih
vk,
E.
Pie
dāv

ātās lapu virtenes.

5.attēls. Коньшьева, Н. М., gleznas no lapām un ziediet.

6.attēls. Apsveikumi no koku lapām.

7.attēls. Gleznas no dabas materiāliem.

8.attēls. Thierbach, K. akmeņu izmantošana.

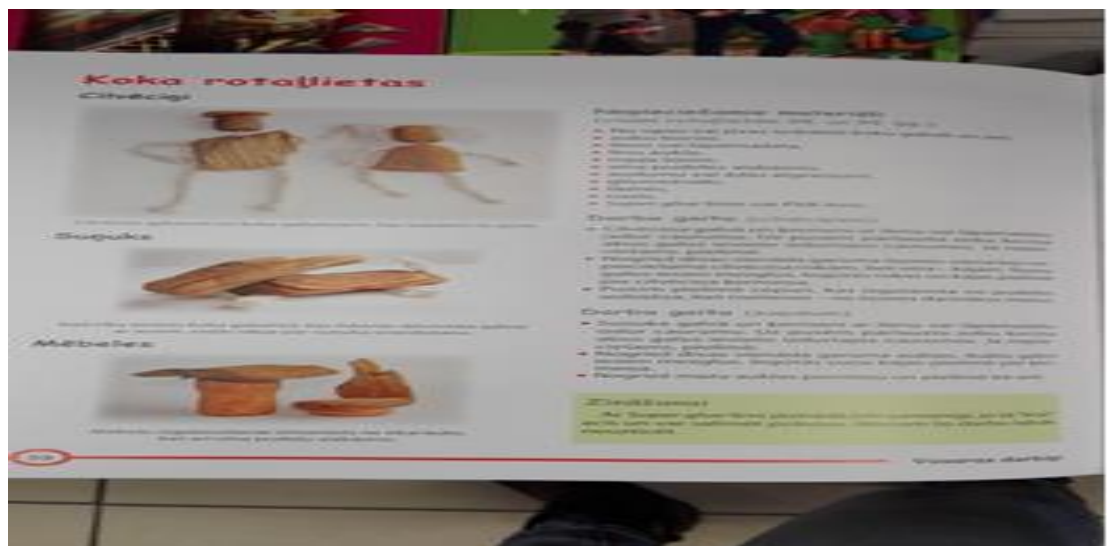
9.attēls. Гулъянц, Е. К. Базук, И. Я арглеznoti gliemežvāki.

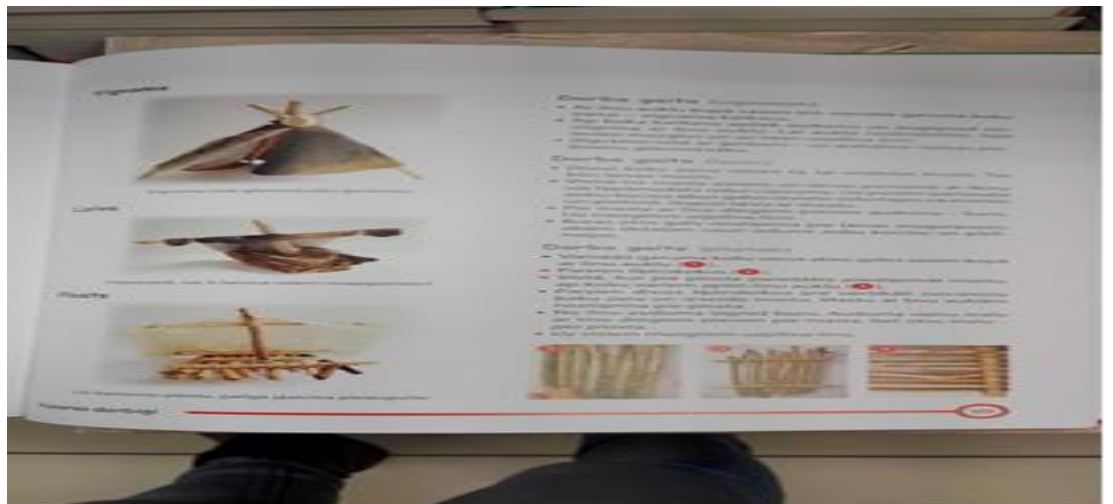
10.attēls. Zīmēšana ar priežu skujām.

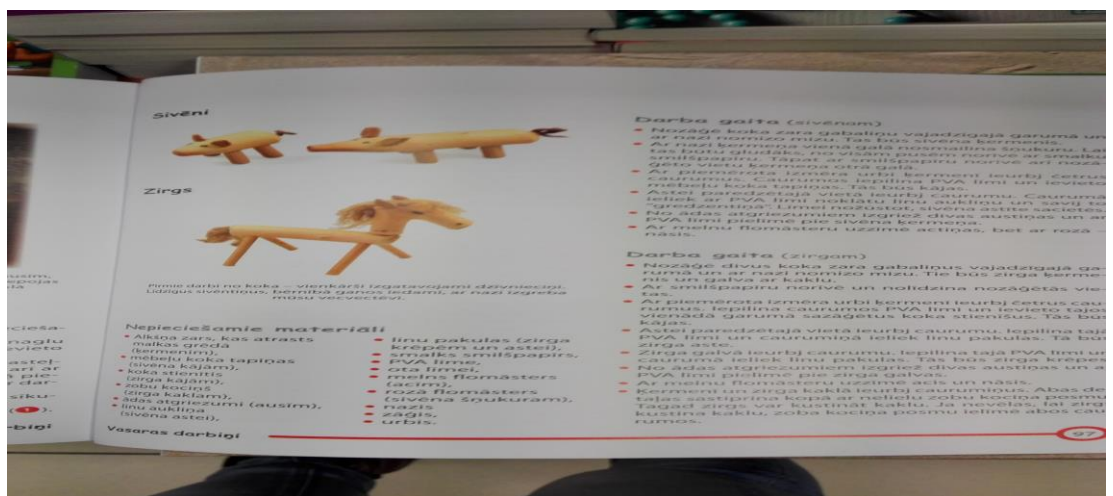
11. attēls. Koka rotaļlietas.

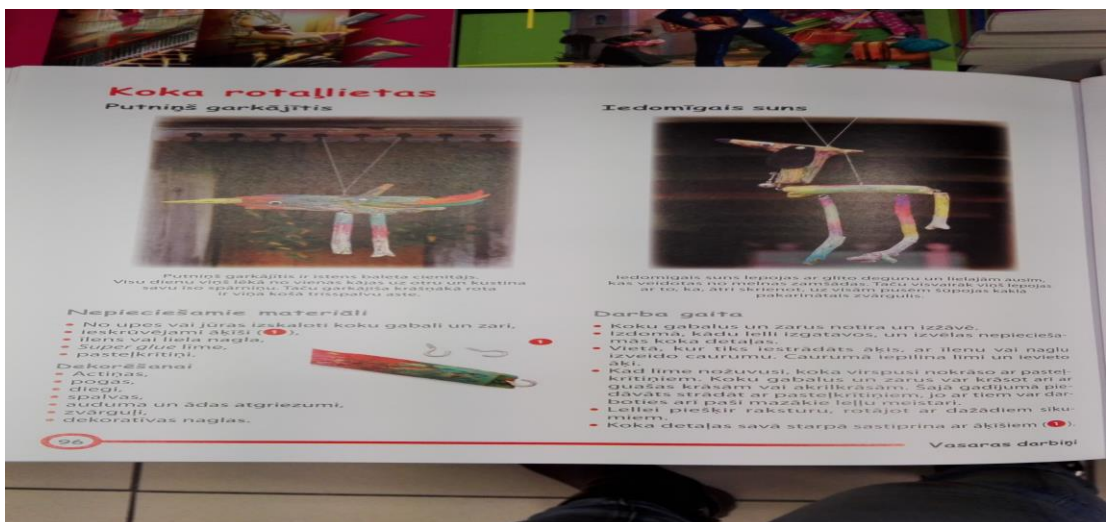
12.attēls. Nikitenko, S., rotaļlietas no koka.

13.attēls. Rotaļlietu izgatavošana no zariem.

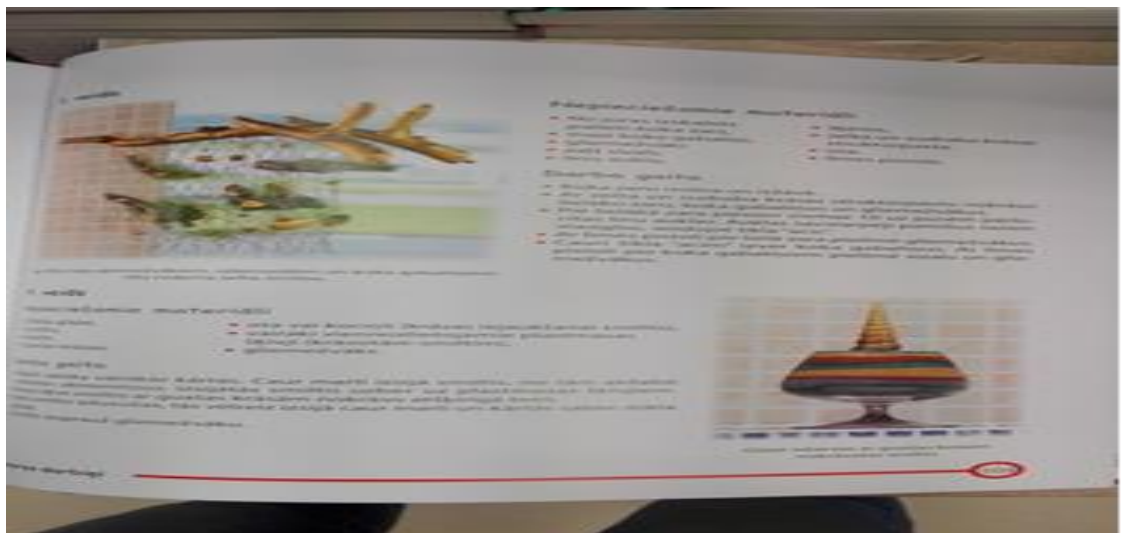
14.attēls. Koka rotaļlietas.

15.attēls. Krāsainas koka rotaļlietas.

16.attēls. Nikitenko, S., akmeņu izmantošana.

17.attēls. Telpu dekors.

18.attēls. Vindberga, I., akmeņu apgleznošana.

2. Pielikums

2.tabula. Bērnu iztēles izpausme aplicējot ar dabas materiāliem.

Bērna vārds	Rādītāji		
	Spilgta iztēle	Vidēji izteikta iztēle	Vāji izteikta iztēle
1. Kristers	•		
2. Keita		•	
3. Naula			•
4. Daniels	•		
5. Oskars			•
6. Nadīna			•
7. Edgars			•
8. Edžus		•	
9. Patrīcija	•		
10. Megija			•
11. Viesturs		•	
12. Beāte			•

Bērnu darbi, strādājot ar dabas materiāliem un PVA līmi

19.attēls. Kristers. Aplikācija „Zemūdens pasaule”

20.attēls. Daniela. „Zemūdens pasaule”

21.attēls. Beāte. „Zemūdens pasaule”

3. tabula. Biežāk izmantotie dabas materiāli

1. Smiltis	6. gliemežvāki
2. koku lapas	7. kaltētas ogas
3. zari	8 .sūnas
4. kastaņi	9. mizas
5. mazi akmeņi, oļi	10. ķērpji

4.tabula. Bērnu iztēles izpausme aplicējot ar koku lapām

Bērna vārds	Rādītāji		
	Spilgta iztēle	Vidēji izteikta iztēle	Vāji izteikta iztēle
Kerija	•		
Karolīna		•	
Nameda			•
Daniels	•		
Olga		•	
Inga			•
Elgars			•
Imants		•	
Patrīcija	•		
Marta		•	
Kristers		•	
Gustavs			•

22.attēls. Nameda „Zaķis”

23.attēls. Inga „Zaķis”

24. attēls. Olga „Pils ar zaķi”

25. attēls. Daniels „Gaisa baloni”

5.tabula Bērnu iztēles izpausme aplicējot ar dabas materiāliem

Bērna vārds	Rādītāji		
	Spilgta iztēle	Vidēji izteikta iztēle	Vāji izteikta iztēle
Kerija	•		
Karolīna		•	
Nameda		•	
Daniels	•		
Olga	•		
Inga	•		
Elgars			•
Imants		•	
Patrīsija	•		
Marta		•	
Kristers	•		
Gustavs		•	

26.attēls. Elgars. „Bēdīgā kļavas lapa.”

27.attēls. Patrīcija. „Jāņtārpiņš”

28.attēls. Daniels. „Sikspārnis”.

29.attēls. Kristers. „Robots”

6.tabula. Bērnu iztēles izpaušme aplicējot ar drupinātām koku lapām pētījuma sākumā

Bērna vārds	Rādītāji		
	Spilgta iztēle	Vidēji izteikta iztēle	Vāji izteikta iztēle
1.Kristers		•	
2.Keita		•	
3.Naula			•
4. Daniels	•		
5. Oskars		•	
6. Nadīna			•
7. Edgars			•
8. Edžus		•	
9. Patrīcija	•		
10. Megija			•
11. Viesturs	•		
12. Beāte			•

30.attēls. Nadīna. Aplikācija ar drupinātām koku lapām (nespēj neko saskatīt)

31.attēls. Daniels. „Kuģis”

32. attēls. Viesturs. „Cirka telts”, „Nograuzta baranka”, „Tanka ķēde”

33. attēls. Oskars. „Siers”

34. attēls. Nadīna. „Taurenis”

35. attēls. Daniels. „Lācis”

7.tabula. Bērnu iztēles izpausme aplicējot ar drupinātām koku lapām pētījuma beigās

Bērna vārds	Rādītāji		
	Spilgta iztēle	Vidēji izteikta iztēle	Vāji izteikta iztēle
1.Kristers		•	
2.Keita		•	
3.Naula	•		
4.Daniels	•		
5.Oskars		•	
6.Nadīna			•
7.Edgars	•		
8.Edžus		•	
9.Patrīcija	•		
10.Megija			•
11.Viesturs	•		
12.Beāte		•	

Apgleznotie akmeņi

36.attēls. *Apgleznoti akmeņi*

37.attēls. *Patrīcijas darbs pētījuma sākumā „ Akmeņu krāvumi”*

38. attēls. *„Lielā zivs”*

39. attēls. Nadīna. „Rūtla draudzene”

40.attēls. Edžus. „Sargs”

3. Pielikums

Radošas vides izkārtojums

41.attēls. Koka kluči, ripas.

42.attēls. Koka rotaļlietas.

43.attēls. Koka rotaļlietas

44.attēls. Ripas māju, laipu būvniecībai

45.attēls. Telpas iekārtojums.

GALVOJUMS

Es, Ilze Pipcāne

Apliecinu, ka darbs ir izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūras u.c. avoti norādīti literatūras u.c. avotu sarakstā.

Dažādu veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Ilze Pipcāne

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Bakalaura darbs izstrādāts
RPIVA Pedagoģijas fakultātē

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts pastāvīgi.

Darba autors Ilze Pipcāne _____
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Bakalaura darbs aizstāvēts.

Pārbaudījuma komisijas 2017.gada _____ sēdē, protokola Nr.
_____, vērtējums _____ (_____)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)